

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Český jazyk

Disertační práce

Michal Hořejší

Kritická analýza diskurzu o Národním parku Šumava

Critical Discourse Analysis of the Discourse on the Bohemian Forest National Park

školitel: prof. Petr Mareš

2020

1 Úvod

Obsahem disertační práce je zevrubná analýza komunikace o Národním parku Šumava (dále též NPŠ) probíhající mezi lety 1991 a 2010. Jejím cílem je charakterizovat povahu a popsat strukturu toho, co nazývám diskurzem o Národním parku Šumava, to znamená zejména definovat vztah mezi konkrétními aktéry v širokém smyslu slova, jejichž prostřednictvím je diskurz o NPŠ realizován, postihnout vztah mezi těmito aktéry a mediální zpravodajskou praxí a v neposlední řadě zachytit dynamiku těchto vztahů v čase.

Pro účely své analýzy jsem zkoumaný diskurz o NPŠ vymezil na jedné straně aktem zřízení samotné instituce národního parku v roce 1991, na druhé straně rokem 2011, momentem jedné z klíčových výměn ředitelů parku následovaným razantní změnou politiky správy NPŠ.¹ Za centrální motiv vlastního diskurzu o NPŠ považuji debatu o způsobu spravování tohoto velkoplošného chráněného území, zejména s ohledem na rozsáhlé lesní biotopy. Zásadním prvkem, který formoval a stimuloval diskusi, jež se na pozadí NPŠ prakticky od doby jeho založení odehrává, je totiž rozpad větších ploch (převážně) smrkových porostů především vlivem působení větru a lýkožrouta smrkového (kůrovce).² Bylo tomu tak jistě proto, že klíčovým důvodem zřízení a provozu tohoto velkoplošného chráněného území byla – a to i deklaratorně (viz Zákon 1992: §15) – jeho přírodní hodnota vyjádřená mírou jeho „přirozenosti“. Vágnost kategorie *přirozenosti* je přitom podstatným spouštěčem a hybatelem nejen analyzovaného diskurzu, ale také širší rozpravy o Šumavě v její historické perspektivě. V této souvislosti má práce založená na rozsáhlejších a z velké části též mladším materiálu navazuje na tvrzení T. Stöckelové, podle něhož byl v 90. letech klíčovým prvkem diskurzu o NPŠ střet koncepce obrany „přirozených procesů“ s koncepcí ochrany „konkrétních porostů“ vedený na pozadí sdíleného tématu obnovy „původního stavu“ (Stöckelová 2001, 2004).

Mým záměrem není odhalit „pravdu“, která se skrývá pod nánosy komunikátů, ani jen ukázat to, jak „mocní“ ze svých pozic formují debatu o NPŠ, ale rekonstruovat, popsat a usouvztažnit skutečnosti, jež jsou ustavovány procesem mluvení a psaní o NPŠ. Jednodušeji řečeno: nezajímá mě například vývoj osídlení příhraniční Šumavy a jeho vliv na druhové složení místních smrčín, nýbrž jazyková/diskurzni ztvárnění tohoto jevu a jejich místo v konkrétním příběhu o recentních změnách v lesních ekosystémech.

---

¹ V dubnu tohoto roku byl ministrem T. Chalupou (ODS) do funkce ředitele NPŠ jmenován Jan Stráský, který významně omezil roli vědců (tzv. vědecké sekce Rady NPŠ) v rozhodování o správě parku. Vzápětí dal příkaz k tvrdým protikůrovcovým opatřením. Jeho kroky, které se později ukázaly být v rozporu se zákonem, vedly k další blokádě kácení a střetům mezi občany a státem (srov. Hořejší 2015).

² Ve snaze užívat k popisu dynamiky šumavských lesů maximálně neutrální jazyk nazývám rozpad stromového patra *disturbanci* a masivní množení lýkožrouta označuji jako *gradaci*.

2 Kritická analýza diskurzu (CDA)

Ve své práci vycházím z konceptu analýzy diskurzu, jak ji stanovili především R. Wodaková a N. Fairclough na sklonku 80. a v první polovině 90. let 20. století (viz zvl. Fairclough 1989, 1992, 1995, Chouliaraki a Fairclough 1999, Wodak et al. 1989, Wodak a de Cillia 1989). Jde o přístup k textu/diskurzu, který se na rozdíl od tradičního vědeckého paradigmatu (srov. zvl. „[...] the work of the scientist consists in putting forward and testing theories.“ [Popper 2002, 1934]) vědomě zřiká maximy objektivnosti a relativní stálosti získaných poznatků. CDA se naopak hlásí k (politické) angažovanosti a zaujetí problémem, který svou činností míní především řešit:

We might say they [CDA researchers] are explanatory in intent, not just interpretative. We also have to state that interpretations and explanations are never finished and authoritative; they are dynamic and open, open to new contexts and new information. (Fairclough a Wodak 2009: 108–109)

Unlike other discourse analysts, critical discourse analysts (should) take an explicit sociopolitical stance: they spell out their point of view, perspective, principles and aims, both within their discipline and within society at large. Although not in each stage of theory formation and analysis, their work is admittedly and ultimately political. Their hope, if occasionally illusory, is change through critical understanding. (van Dijk 1993: 252)

CDS is problem-driven (as opposed to theory-driven) and aims to uncover hidden features of language use and debunk their claims to authority. (Flowerdew a Richardson 2017: 1)

CDA na jedné straně věnuje pozornost tomu, jak je ve společnosti (re)produkována moc a ideologie, a současně tomu, jakou roli v těchto procesech plní jazyk (srov. Weiss a Wodak 2002: 12, Breeze 2011: 495). Triáda popis – interpretace – explanace (Fairclough 1989: 140n) nebo ještě zřetelněji diagnóza – interpretace – terapie (Wodak 1989: xiv) pak staví do centra zájmu vedle samotného předmětu také adresáta výzkumu, kterým je veřejnost: „Critical discourse analysts ought in our view to be aiming to function as ‚organic intellectuals‘ in a range of social struggles [...]“ (Fairclough a Wodak 2009: 110). Také proto je nemožné traktovat CDA jako vědecký směr založený na jasně vymezené metodologii; CDA je přirozeně metodologicky eklektická – své nástroje vždy a vědomě podřizuje povaze zkoumaného problému a zvoleným cílům:

Secondly theory as well as methodology is eclectic: both are integrated as far as it is helpful to understand the social problems under investigation. (Meyer 2001: 29)

A more constructive approach might be to treat it [CDA] as discourse itself, contingent upon particular historical conditions, agents and possibilities. It is a field of force, power, and relations in formation. (Luke 2002: 97)

Tento fundamentální rys, který ji v širokém vědeckém rámci činí specifickou,³ CDA v průběhu své historie neustále hájí a nezřídka také opouští. Právě nedostatek objektivit a omezená možnost ověření jejich výsledků učinily z CDA cíl masivní kritiky (viz zvl. Widdowson 1995, 1998, Hammersley 1997, Verschueren 2001 a srov. Billig 2002, Breeze 2011 a Seidlhofer 2019), na niž jednotliví analytici či jejich skupiny různými způsoby reagovali. Rozšířeným přístupem se stalo rozvíjení od počátků přítomné triangulace spočívající především v interdisciplinaritě⁴ – činí tak zejména škola označovaná jako Discourse-Historical Approach (DHA), a to již ve svých začátcích (srov. zvl. Wodak 2001). Kombinace pohledů lingvistických, sociologických, antropologických či politologických zajišťuje dobrou kvalitu výzkumu nejen z hlediska metodologického, ale zejména interpretačního. John Flowerdew a John Richardson hovoří přímo o potřebě provázat jazykové teorie s teoriemi sociologickými:

[CDS] study society through discourse, and contextualize (and understand) discourse through an analysis of its historical, socio-political and cultural foundations. (Flowerdew a Richardson 2017: 2)

Bez alespoň minimální míry interdisciplinárního přístupu se tedy nelze obejít v jakémkoli kriticko-analytickém výzkumu. Úskalím rozvinutých interdisciplinárních výzkumů je však časová a finanční nákladnost, v jejímž důsledku skutečně kvalitní analýzy proběhly či probíhají pouze v několika vědeckých centrech. Z těchto důvodů snahu o dosažení komplexních analýz prostřednictvím zapojení více vědních oborů záhy a dalece předčil alternativní přístup – analýza (zpravidla objemného) materiálu prostřednictvím počítačových nástrojů, který se postupem

---

³ John Flowerdew a John E. Richardson dokonce explicitně vymezují svou výzkumnou pozici jako ukotvenou v Západních hodnotách spočívajících např. v demokracii, transparentnosti či respektu k ostatním (Flowerdew a Richardson 2017: 5).

⁴ Jelikož se CDA ve svých výzkumech primárně orientuje na problém, dalo by se v mnohých konkrétních případech hovořit spíše o napětí mezi multidisciplinarností a transdisciplinarností – sám analyzovaný problém si totiž může vyžádat metodologický rámec sestávající z přístupů spadajících do více různých vědních disciplín. Vedle tohoto transdisciplinárního přístupu stojí přístup multidisciplinární, který na daný problém (současně) aplikuje metodologické nástroje více disciplín (srov. Weiss a Wodak 2002). Právě tento druhý model je vlastní tzv. Critical Discourse Studies (CDS), jež se svým názvem vědomě zřiká tradiční transdisciplinarity CDA (srov. zvl. Krzyżanowski a Forchtner 2016, Flowerdew a Richardson 2017).

času rozvinul a ustálil pod střeškovým pojmem Corpus Assisted Critical Discourse Analysis či Corpus Assisted (Critical) Discourse Studies.

3 Analýza

Analýza, která kombinuje kvalitativní přístup s přístupem kvantitativním, sestává ze dvou základních okruhů:

a) Prvotních analýz, jež sloužily k otestování a zpřesnění předběžných očekávání a znalostí na pozadí konkrétního materiálu. Za tímto účelem jsem nejprve provedl porovnání jednak dvou rozhovorů s významnými aktéry diskurzu o NPŠ reprezentujícími v dané době (tj. na jaře roku 2011) opačné názorové pozice a jednak dvou textů výrazného hybatele analyzovaného diskurzu M. Zemana z let 2009 a 2017 (Zeman 2009a, 2017). Získal jsem tak nejen průřez diskurzem prakticky v jednom momentě, ale také vhléd do strategií jednoho (výrazného) aktéra v rozpětí téměř deseti let. Na základě výsledků, které vplynuly z těchto dvou sond, jsem se dále rozhodl provést popis obrazu šumavské minulosti vázaného k dílu a osobnosti spisovatele Karla Klostermanna, a to především s důrazem na *les* a jeho vývoj.

b) Komplexní analýzy založené na objemném korpusu MediaBank (viz kap. 3.1) zaměřené jednak na popis reprezentací a identit klíčových aktérů zkoumaného diskurzu, tj. především *vědci, aktivistů a obyvatel/obcí*, jednak na popis obrazu *lesa* a jeho proměn.

3.1 Materiál

Vedle textů, které jsem vyhodnotil jako vhodné pro provedení prvotních mikroanalýz, byly mým materiálem také jazykové a encyklopedické slovníky (srov. Hořejší 2017: 62–63), texty spisovatele Karla Klostermanna a zejména pak objemné textové banky MediaBank a PrefBank (Hořejší a Mocňák 2016).

MediaBank,⁵ korpus mediálních textů o Národním parku Šumava/Šumavě z let 1991–2010, sestává ze 7 001 článků publikovaných nejen v novinových denících a časopisech, ale také v rozhlase, televizi a na internetu (např. blogy a tiskové zprávy). Texty publicistického i zpravodajského žánru (srov. Mistrík 1997, Minářová 2001: 169n) pocházejí od 2 194 autorů (včetně respondentů rozhovorů a hostů televizních a rozhlasových debat) z 232 zdrojů. Celkový objem materiálu činí 2 823 668 tokenů včetně interpunkce.

---

⁵ Dostupné online na adrese <<http://sumava-corpus.narra.eu/Special:RunQuery/Search?SearchResult%5Bcategory%5D=MediaBank&wpRunQuery=true>>.

PrefBank⁶ je souborem předmluv, doslovů a částečně také kapitol týkajících se obecné charakteristiky regionu vypsanych z průvodců, fotografických publikací, memoárů a dalších pramenů věnovaných Šumavě. Sestává z 65 textů vzniklých mezi roky 1878 a 2013. Texty pocházejí od 48 autorů a jejich celkový objem činí 51 101 tokenů.⁷

Veškeré vymezené texty jsem anotoval autorem/autory, zdrojem, datem a eventuálně respondentem/respondenty. Za přítomnost respondenta jsem přitom nepovažoval situaci, při níž byla replika daného aktéra do textu, byť formou citace, integrována; respondentem je v MediaBank tedy jen ten aktér, který participuje na rozhovoru. V případě nedohledatelnosti jsem jako autora označil samotný zdroj (např. Mladou frontu Dnes). Veškeré duplicity běžné u deníků s regionálními mutacemi (např. Deníky Bohemia) jsem pečlivě odstraňoval; uvádění podobných či identických reportáží v různých rozhlasových nebo televizních relacích jsem ponechal, nezřídka se totiž liší způsob jejich zarámování.

Z díla Karla Klostermanna jsem analyzoval především romány *Ze světa lesních samot* (Klostermann 1999 [1891], *V ráji šumavském* (Klostermann 1972 [1893]) a žánrově specifické *Črty ze Šumavy* (Klostermann 1890 [1986]).

3.2 Pilotní analýzy

3.2.1 Dva rozhovory z roku 2011

Svou prvotní analýzu (viz Baker 2006, Wodak a Reisigl 2009) jsem provedl formou několika sond, jejichž výsledky ve svém celku utvořily soubor zjištění a očekávání, která jsem následně nejen rozvinul na dalším materiálu, ale také vzájemně konfrontoval. Východiskem se stala má práce porovnávající dva rozhovory s protagonisty (deklaratorně) protichůdných diskurzních skupin ve vyhoceném roce 2011, kdy se významně změnila politika Správy NPŠ směrem ke snaze plošně potlačovat kůrovcové gradace, kdy došlo k výraznému omezení (spolu)rozhodovacích kompetencí vědců a vědeckých institucí a kdy proběhla zatím poslední občanská blokáda těžby kůrovcových stromů na území NPŠ (Hořejší 2015). Předmětem pilotní analýzy byly dva vzájemně nezávislé novinové rozhovory, jeden s tehdy novým ředitelem NPŠ Janem Stráským (Kaiser 2011) a druhý s předsedou rozpuštěné vědecké sekce Rady NPŠ Jakubem Hruškou (Nedvěd 2011). Mým cílem bylo především odhalit signifikantní témata tehdejší fáze diskurzu o NPŠ a nabýt orientace ve způsobu jejich traktování a distribuci zejména ve vztahu k předpokládaným diskurzním koalicím (viz Hajer 1993), za něž jsem zvolil

---

⁶ Dostupné online na adrese <<http://sumava-corpus.narra.eu/Special:RunQuery/Search?SearchResult%5Bcategory%5D=PrefBank&wpRunQuery=true>>.

⁷ Oba zdroje jsou zároveň nevěřejnou součástí aplikace *KonText* (Machálek 2014).

na jedné straně zastánce zasahování proti kůrovci a zastánce nezasahování vůči kůrovci na straně druhé.

Podstatná zjištění plynoucí z analýzy rozhovorů s Janem Stráským a Jakubem Hruškou jsou následující:

- a) Ačkoli ve spoustě aspektů je způsob zobrazování šumavského lesa a jeho budoucnosti v příkrém rozporu, v jednom a nikoli marginálním ohledu jej oba traktují totožně: jako systém s vysokou hodnotou cílového stavu, jímž je vzrostlý porost. Z toho plyne, že fázi rozpadu fakticky nepřiznávají takovou ekologickou kvalitu jako fázi vzrostlého zapojeného lesa.
- b) Vnímání kůrovce coby škůdce lesa je Stráskému zcela vlastní; Hruška toto schéma do velké míry přijímá.
- c) Stráský staví kůrovcovou gradaci do pozice jevu ohrožujícího samu identitu regionu; vytvářením předělu mezi dobrou a škodlivou přírodou podporuje dojem vyhrocenosti a ostré polarity situace. Ve shodě s touto strategií vědu polarizuje, čímž umožňuje hledat řešení mimo meze standardní argumentace.

3.2.2 Dopis a proslov Miloše Zemana

Následnou mikro/mezoanalýzu jsem uskutečnil na dvou textech, které problematice Šumavy věnoval Miloš Zeman. První pochází z roku 2009, kdy Zeman vstoupil do debaty o NPŠ, aby podpořil plošné zásahy proti kůrovci. Jeho tehdejší návštěva Šumavy, která textům předcházela, vzbudila silnou kontroverzi.⁸

Zemanův razantní vstup do diskurzu o NPŠ je spojen s budováním specifického obrazu společnosti. Ten spočívá v příkrém rozdělení na a) lid s přirozenými (tradičními) zájmy, b) experimentující politickou reprezentaci, c) nekompetentní odborníky a d) (z)manipulované obyvatele měst. M. Zeman operuje s opozicí státu reprezentujícího „my“ a elit (skupiny „oni“) sestávajících z politické reprezentace a jejích struktur.

Tato svá zjištění jsem konfrontoval se Zemanovým proslovem v poslanecké sněmovně 21. 2. 2017, kterým zamýšlel podpořit tzv. senátní návrh novely zákona o ochraně přírody a krajiny (srov. Kopecký 2017). Miloš Zeman v něm setrvává v rozdělení společnosti na a) lid s přirozenými (tradičními) zájmy, b) experimentující (bývalou) politickou reprezentaci a c) *zelené fanatiky a média*. Struktura je tedy velmi podobná té, s níž zacházel v textu z roku 2009.

---

⁸ Návštěva proběhla formou přeletu vrtulníkem a byla financována z prostředků spolku *Přátelé Miloše Zemana*. Z tohoto spolku se posléze (na podzim roku 2009) stala politická *Strana práv občanů Zemanovci*, jejímž cílem bylo podpořit Zemanovu kandidaturu na pozici prezidenta ČR. Srov. <<http://www.stranaprav.cz/>>, cit. 12. 2. 2020.

Podstatným rozdílem je však to, že zcela opouští téma legitimacy vědy a nahrazuje je právě *zeleným fanatismem a médií*.

Z analýzy dvou textů spadajících do diskurzu o Národním parku Šumava je zřejmé, že současný prezident České republiky staví svou kritiku bezzásahového managementu na budování obrazu marginalizace (místních) obyvatel. Do pozice utlačovatele umísťuje zprvu politickou reprezentaci, posléze však spíše tzv. zelenou ideologii a média. Ke své strategii stabilně užívá odkazování k minulosti, již zobrazuje jako fungující a založenou na zkušenosti, tedy vlastnosti bytostně lidové.

3.2.3 Diskurz o Šumavě a obraz minulosti v díle Karla Klostermanna

Mikroanalýzy, které jsem představil v předchozích kapitolách, mimo jiné ukázaly, že pro diskurz o NPŠ/Šumavě je podstatné téma minulosti regionu, respektive práce s jejím úspěšným obrazem. Nejde přitom pouze o svár obrazu minulosti přírodní či kulturní, jak se jeví z konfrontace rozhovorů s Janem Stráským a Jakubem Hruškou, ale také o snahu ztvárnit minulost tak, aby posloužila k delegitimizaci konkrétních aktérů v diskurzu nejen o NPŠ, ale sekundárně také v diskurzu veřejném: mám zde na mysli Zemanovo obecné a blíže nespecifikované odkazování k minulosti jakožto zdroji přirozeného řádu svázaného s lidem.

Minulost příhraniční Šumavy, a zejména pak její přírody je však objektivně velmi nejasná. Z doby před polovinou 19. století existuje jen omezený počet pramenů, které navíc v českojazyčném prostředí nejsou prakticky známé.⁹ Vzhledem ke skutečnosti, že tato oblast historicky náležela spíše k německojazyčnému prostředí, nedisponují Češi ani žádnou kontinuální (kolektivní) paměť, jež by se k příhraniční Šumavě vážala. Navzdory snahám o (diskurzí) připojení tohoto území k české ekumeně, které probíhaly zvláště ve druhé polovině 19. století (viz doklady 1 a 2) zůstalo toto území až do 20. století vně, respektive na periferii českého prostoru. Tuto situaci částečně změnilo až (beletristické) dílo Karla Klostermanna (1848–1923), který jako jeden z prvních česky píšících autorů umístil děje svých knih na Šumavu v úzkém smyslu slova.¹⁰ Masová obliba jeho románů vyplývající kromě nedostatku populárního materiálu s šumavskou tematikou také snad z obchodní strategie nakladatele Vilímka (srov. Janáčková 2008: 31, 34) učinila z Klostermannova díla objekt české

---

⁹ Viz např. popis pohraničních (pra)lesů od J. Matze z roku 1812 (viz Hubený a Čížková [2016]: 19), A. Seidla (1848) nebo H. R. Göpperta (1868). K tématu srov. též Hubený a Čížková 2016: 18–20, Kjučukov et al. 2019: 20–21.

¹⁰ K problematice vymezení Šumavy srov. zvl. Hořejší 2016.

kolektivní paměti a významný identitotvorný prvek celého regionu.¹¹ Důsledkem této skutečnosti, ale také toho, že Klostermannovo dílo nabízí atraktivní, přehledný a autentický obraz Šumavy druhé poloviny 19. století, je, že se Karel Klostermann stal dlouhodobým garantem příběhu o místní minulosti. Vyprávění o tradičním lesnickém hospodaření, o kulturní krajině nebo o rozpadu původních lesů má svůj podstatný základ právě v tradiční interpretaci Klostermannova díla. Nesoulad tohoto vyprávění s výsledky mnohých nedávných vědeckých výzkumů¹² mě přivedl k potřebě podrobit kritice nejen Klostermannovo dílo, ale také jeho reflexi.

- (1) *Vstupujeme v pravěký svět přírodních divů i ve skvostnici drahých českých pamětí, na pomezí ty strážce národnosti naší uprostřed krajinného ráje, v nějž hluboko se vrhnul živel cizí přes hranice staroslavného tohoto království.* (Krásnohorská 1882: 11n)
- (2) *A z duše, vzpomínkami na všechny ty krásy rozechvělé, volám k Vám, Vy mladí čeští čtenářové, navštivte časem Šumavu, abyste pokochali se jejími krásami, abyste povznesli ducha k čistému nadšení, abyste na těchto místech tajemných, připamatující sobě slavnou českou minulost, roznítily mladá srdce svá plamenem vřelé lásky k vlasti.* (Patera 1889: 9)

V rámci své analýzy jsem proto nejprve provedl popis obrazu minulosti Šumavy, který z Klostermannova díla přímo vyplývá. Svá zjištění jsem dále porovnal jednak s tím, jak se tento obraz uplatňuje v textech spadajících do diskurzu o NPŠ, a jednak s tím, jak je reflektován v textech, jež do vlastního diskurzu o NPŠ nespádají. Předpokládám totiž, že jednotlivé textové okruhy na sebe mají silný vliv. Využil jsem k tomuto účelu na jedné straně materiálů MediaBank a na straně druhé materiálů sestávajícího z předmluv ke Klostermannově beletrii a hesel *Karel Klostermann* v literárněhistorických příručkách a všeobecných encyklopediích.

3.2.4 Zjištění

Analýza Klostermannovy beletrie a dvou textových okruhů na tuto beletrii vázaných přinesla několik zjištění, s nimiž lze v rámci výzkumu diskurzu o Národním parku Šumava dále pracovat.

---

¹¹ Důkazem mého tvrzení je například to, že jméno K. Klostermanna zaštiťuje nejrůznější objekty, produkty a instituce svázané se Šumavou. Srov. např. Klostermannovu chatu na Modravě, Rok oslav Karla Klostermanna, který byl u příležitosti 160 let od spisovatelova narození iniciován Jihočeským krajem a který se stal platformou debaty o budoucnosti jihočeského příhraničí, ležák Klostermann strakonického pivovaru, rychlík na trase Plzeň – České Budějovice, který do nedávna nesl spisovatelovo jméno, ale také četné názvy ulic či náměstí.

¹² První vědecké články české provenience traktující plošné disturbance jakožto přirozenou součást dynamiky (horského) lesa se objevují až v roce 2005, resp. 2007 (Svoboda 2005, 2007); první publikace větších dat přicházejí prakticky až po roce 2007 (Jonášová a Matějková 2007, Svoboda a Zenáhlíková 2009, Čada a Svoboda 2011, Svoboda et al. 2012).

a) Klostermannovy šumavské texty jsou vnitřně nekoherentní a objektivně nedokládají to, co se jim přisuzuje, respektive poskytují ucelený a srozumitelný obraz Šumavy konce 19. století pouze při povrchním a nepoučeném čtení.

b) Rozbor textů literárněhistorických příruček a předmluv edic Klostermannových knih ukázal, že klíčovou tradovanou představou je především náhlý rozpad původního (přírodního) prostředí vlivem nepřirozeného/bezprecedentního činitele. Obraz minulosti Šumavy, který vyplývá z diskurzu o Karlu Klostermannovi, je tedy předně založen na motivech *zlomu, zkázy přírody a krásné Šumavy*, implicitně pak též na motivech *přirozeného cyklu a dvojí přírody* (viz výše). Rozbor textů spadajících do vlastního diskurzu o NPŠ však odhalil, že ke Karlu Klostermannovi odkazují také texty, které jej spojují s motivem *vlivu člověka coby (historické) příčiny rozpadu Šumavy*; tyto texty jsou přitom téměř bezvýjimečně produkty těch aktérů, kteří stojí na straně nezasahování proti kůrovci.

c) V obou rámcích – v textech spadajících do diskurzu o NPŠ, které argumentují Klostermannem, i ve vlastním diskurzu o Karlu Klostermannovi – je Šumava zobrazena jako (homogenní) přírodní prostor, který pozbyl své původní kvality vlivem událostí, které se přihodily ve druhé polovině 19. století. Na rozdíl od diskurzu o Karlu Klostermannovi se však v diskurzu o NPŠ objevuje alternativní ztvárnění příčiny těchto událostí. Viníkem rozpadu původních lesů zde není „příroda“, nýbrž sám člověk. Oba kontradiktorické výklady přitom Klostermannova beletrie obsahuje. Dnešní Šumava proto není prostorem přírodním a nezasahování proti kůrovci lze hodnotit buď jako nesmysl, nebo jen jako alternativní cestu k tzv. přírodnímu nebo přírodě blízkému lesu.

d) Analýza textů J. Stráského a M. Zemana ukázala, že oba aktéři shodně hovoří o bezzásahovém managementu jako o experimentu, který do šumavských hospodářských lesů nepatří. Minulost oblasti je totiž podle nich jednoznačně kulturní; narušení letitého řádu spočívající v podpoře *divočiny* proto ohrožuje samu identitu regionu a je v rozporu s přirozenými zájmy člověka. Zatímco Stráský ve svých textech člověka buduje spíše jako externí entitu, jejíž zájmy má on, ředitel NPŠ, naplňovat, Zeman sám sebe do skupiny spíše zahrnuje. A ačkoli Stráského „člověk“ – v logice rozhovoru *turista* či *návštěvník NPŠ* – tvoří protipól přírody, Zemanův člověk je naopak její inherentní součástí. J. Hruška, který Šumavu konstruuje jako prostor s přírodní minulostí, podobně jako Stráský člověka externalizuje, s tím rozdílem, že jej „[...] staví vedle přírody – měl by ponechat část parku přírodním procesům, zatímco Stráský toho svého staví proti přírodě – park by měl vypadat tak, jak si člověk přeje.“ (Hořejší 2015: 56). Hruškovy popisy lesa a procesů, jež v něm probíhají, pak (překvapivě)

netvoří důsledný protipól Stráského ideálu *zeleného lesa*. Samovolné děje v lese s rozpadlým vrchním stromovým patrem jsou pro něj spíše cestou ke znovupřírodnění nepůvodních/narušených ekosystémů, rozsah těchto procesů přitom vyplývá z míry narušení; jsou proto hodnoceny zcela ambivalentně – na jednu stranu jsou součástí přirozené dynamiky lesa, na stranu druhou jsou způsobem návratu k přirozenému lesu.

e) Motiv *dvojí přírody* se tedy jeví být univerzálním – v různé míře s ním pracují reprezentanti bezzásahového i zásahového přístupu. A navzdory tomu, že si v zobrazování šumavské minulosti konkuruje výklad přírodní s kulturním, motiv historicky narušeného lesa je sdílený. Pozice zastánců nezasahování proti kůrovci je tudíž v porovnání s pozicí podporovatelů aktivního managementu slabší. Právě obecně sdílený příběh o poškozeném lese tvoří významnou oporu motivu *kalamity*.

f) Dalším pozoruhodným zjištěním je to, že ačkoli Miloš Zeman zcela naplňuje obraz Šumavy jakožto území kulturního, jeho projekce minulosti je ve vztahu ke Klostermannovým dílům (či jejich reflexi) zcela suverénní: integritu regionu nenarušila žádná minulá přírodní událost, nýbrž recentní (a silové) rozhodnutí kulturní ráz oblasti popřít a změnit. Zeman toho využívá k vytvoření struktury, na jejímž základě lze debatu o způsobu správy šumavských lesů traktovat jako silně polarizovaný spor, v jehož rámci se střetávají přirozené zájmy většinového – i když marginalizovaného – lidu se zájmy elit. S podobným rozložením pracuje také J. Stráský, který proti přirozeným zájmům člověka (nikoli lidu!) nestaví přímo elity, nýbrž nekompetentní (rozpolcenou) vědu. Jeho strategie proto není homogenizační, jak je tomu u Zemana, ale primárně fragmentační.

3.3 Vlastní analýza

3.1 Výzkumné otázky

Na základě zjištění plynoucích z provedených dílčích analýz jsem vlastní výzkum zaměřil především na tyto okruhy:

a) Jakým směrem a jakým způsobem se v diskurzu o NPŠ v letech 1991–2010 vyvíjel obraz sporu (svou pozornost přitom zaměřím především na ustalování/replikování představy polarizace)?

- Je diskurz o NPŠ pravidelně polarizovaný?

- Jakou roli v představě polarizace hrají média (zvláště rozhovory)?

- Kdo je v rámci diskurzu o NPŠ *aktivista*?

b) Jakou pozici v diskurzu o NPŠ zastává věda, resp. vědci, a jaký vývoj má její/jejich případná delegitimizace?

- Chtějí být vědci autonomní?

- Má spor o hospodaření v lesích NPŠ vědecký základ?

- Jaké funkce obraz nelegitimní vědy v rámci diskurzu o NPŠ plní?

c) Jak je v diskurzu o NPŠ zobrazován/reprezentován stálý obyvatel národního parku a jeho přirozené potřeby/zájmy?

- Mají obyvatelé šumavských obcí jiné zájmy než obyvatelé měst?

- Jak je zobrazován vztah člověka a přírody?

d) Jak je v diskurzu o NPŠ distribuován motiv rozpadu vzrostlého lesa ve významu jeho zániku?

Centrální hypotézou, již jsem ověřoval, bylo, že debata o způsobu hospodaření v Národním parku Šumava dlouhodobě tvoří pole, jehož rámec napomáhá při vytváření obecné/dominantní agendy nejen v oblasti ochrany životního prostředí / přístupu k životnímu prostředí, ale také třeba v oblasti lidskoprávní. Téma pozice/legitimity vědy a jejích zjištění je například klíčové v recentním celosvětovém diskurzu o globální klimatické změně.¹³ Řečeno jinými slovy, předpokládám, že někteří (mocní) aktéři využívají šumavské debaty k legitimizaci konkrétních struktur v jiných sférách politické komunikace. Např. přesvědčivý obraz postavený na neslučitelnosti lokálních a cizích zájmů tvoří sám základ tzv. protiimigračního diskurzu. A vice versa, do diskurzu o NPŠ se promítají nebo jsou vědomě vnášeny prvky jiných diskurzů – debata o Šumavě musí být polarizovaná právě proto, že zájmy aktivistů jsou přirozeně v rozporu s tradičními zájmy lidu.

Ačkoli nelze popřít, že vlastním zájmem mnohých aktérů může být například omezení ochrany v NPŠ za účelem prosazení konkrétních podnikatelských záměrů, někteří aktéři využívají debaty k nastavení takového diskurzního řádu, který umožňuje legitimizaci/naturalizaci mnohem komplexnějších politik.

---

¹³ Srov. např. tweet D. Trumpa z 6. 11. 2012: „The concept of global warming was created by and for the Chinese in order to make U. S. manufacturing non-competitive.“, vyjádření australského premiéra T. Abbotta z 26. 6. 2009 „I think the climate change science is far from settled.“ nebo titulky proslovu protagonistky Fridays for Future Greta Thunberg, jež uvedla 21. 2. 2019 v Bruselu: *We want politicians to listen to the scientists* (viz <https://www.fridaysforfuture.org/greta-speeches#greta_fullspeech_feb21_2019>, cit. 12. 2. 2020), ale také například pasáž z jejího proslovu na Světovém ekonomickém fóru v Davosu 23. 1. 2019: „And what is the point of learning facts in the school system, when the most important facts, given by the finest science of that same school system, clearly means nothing to our politicians and our society?“.

Další analýza se zaměřila na popis identit, jež v rámci diskurzu o NPŠ mají ti aktéři, které považují za klíčové. Jde o *vědce*, *aktivisty* a *obyvatele/obce*. Popis zohledňuje nejen to, jaké identity jsou daným aktérům přisuzovány, ale také to, jaké identity sami aktéři přijímají, resp. jak se s přisuzovanými identitami (diskurzivně) vypořádávají (srov. zvl. van Dijk 1998: 118n). S tím také souvisí neopominutelná otázka vztahů mezi aktéry – dominantní (a tedy reprodukováný) obraz pevných svazků mezi jednotlivými aktéry totiž slouží za základ přesvědčivého rozdělení zájmů *ingroup* a *outgroup*, tedy jevu, který ve své práci sledují přednostně.

3.2 Analýza pozic aktérů

Zevrubná analýza způsobů užití a distribuce jednotek *vědec*, *aktivista* a *obyvatel* odhalila skryté/nenápadné struktury analyzovaného diskurzu včetně těch vztahů mezi pozicemi klíčových aktérů, jež nejsou prostou recepcí, tj. četbou jednotlivých textů v chronologickém sledu, postihnutele – konstelace se stala patrnou až komparací většího objemu textů z delšího časového rozmezí.

Provedená analýza potvrdila, že diskurz o NPŠ je silně polarizován. Ačkoli je v něm střet přítomen od počátku, v průběhu trvání debaty o správě národního parku se z hlediska pozic aktérů zřetelně transformoval. Výchozí spor založený na rozdílných postojích ke kůrovcové gradaci poloviny 90. let byl veden především na ose *Správa NPŠ* a *vědci* × *vědci* a *aktivisté*. Důležitou podmínkou tohoto rozložení je ve sledovaném materiálu zejména soustavné štěpení vědy jako takové, s nímž zacházeli nejen reprezentanti správy parku či ministerstva životního prostředí, ale také samotní vědci. Propojování vědy s (institucionalizovaným) aktivismem se objevuje koncem 90. let v souvislosti s kontroverzí kolem lesnických zásahů v I. zóně ochrany přírody, kdy se několik aktérů označených jako *vědci* explicitně postavilo na stranu blokády. Ve stejné době také registruji pravidelné zobrazování aktivistů jakožto příslušníků skupiny, která se nestaví na *obranu ochrany přírody*, nýbrž vytváří (fyzický) nátlak na změnu v uplatňování standardních přístupů – snaha udržet pravidlo nezasahování v I. zónách je zde diskurzivně traktována nikoli jako postoj konzervativní, nýbrž jednoznačně progresivní.¹⁴ Analogická situace nastala také v případě vědců, jejichž postoje a aktivity jsou hojně označovány za *experiment* (viz doklad 3).

---

¹⁴ Srov. též novinový titulek *Vědci podpořili zavedení způsobu likvidace kůrovce v šumavském parku* (Hradská 1998), který nejen že implikuje „likvidaci kůrovce“ jakožto samozřejmost, ale také potvrzuje lesnické zásahy jako postup osvědčený a úspěšný.

- (3) „Šumavská příroda nemůže být přeci přenechána pouze hrstce vědců, sledujících obrovský experiment, který už téměř začal probíhat. Patří také nám, obyčejným lidem, kteří ji milujeme stejně, jako její tak nekompromisní ochránci,“ doplnil Jan Zahradník. (Příbyl 2008)

Patrným jevem je postupný, i když nikoli lineární, úbytek četnosti lemmatu *aktivista*, jehož pozici přebral především *vědec*. Tento pohyb je umožněn naturalizovaným průnikem reprezentací obou skupin: *zelení vědci* prosazující shodnou ideologii jako aktivisté se tak diskurzivně stali předními zástupci celé koalice. Tím se mimo jiné podařilo spor úspěšně vyvázat z odborné roviny. Především texty V. Klause, T. Jirsy, J. Zahradníka a M. Zemana pak bariéru mezi vědci a obyvateli/obcemi, resp. lidmi, podpořili obviněním vědců/ekologů ze snahy na *šumavském experimentu* finančně či kariéře profitovat¹⁵ – vědci jsou zde projektováni nikoli jako přirozeně neutrální aktéři, ale jako standardní účastníci sporu motivovaní vlastními zájmy. Původní linie *vědci a aktivisté* × *Správa NPŠ* a *vědci* se tak proměnila v bipolární obraz *ekologové* × *člověk* (srov. např. doklady 3, 5 a 6).

Významným aktem, který vznik této struktury podpořil, bylo v roce 2007 založení *Svazu šumavských obcí*, jehož předseda se v mediálním diskurzu stal dominantním zástupcem zájmů obyvatel. Propojení svazu se zástupci krajů, místními senátory, M. Zemanem a V. Klausem vytvořilo silnou koalici, která hlas skupiny označované jako (*místní*) *obyvatelé* diskurzivně téměř absolutně ovládla. Zřetelným projevem vzniklé hegemonie se stalo založení sdružení *Zachraňme Šumavu* se sídlem v Hluboké nad Vltavou, působišti senátora T. Jirsy; petici nesoucí též název zaštitil předseda *Svazu šumavských obcí* F. Nykles a jako první signoval prezident V. Klaus. Předání petičních archů pak bylo pečlivě inscenováno jako občanská aktivita.

Za důsledek popsaných strategií lze považovat vznik argumentu, který je k obecně sdíleným tvrzením o škodlivosti kůrovce a nepřirozenosti plošných rozpadů horských lesů komplementární. Zásahy proti kůrovci, usilování o realizaci stavebních záměrů v katastrech obcí na území národního parku ale také budování infrastruktury v I. zónách ochrany přírody nebo snaha o neregulované splouvání Teplé Vltavy mohly být na základě tohoto argumentu

---

¹⁵ Zmínění aktéři motiv zisku dále distribuují i jinými cestami. Srov. „Od okamžiku, kdy ministr Bursík jmenoval inženýra Františka Krejčího ředitelem Národního parku Šumava (NPŠ), se v odborných kruzích spekulovalo o tom, zda tento krok není cestou, jak se dostat k těžbě šumavského dřeva.“ (Jirsa 2010) nebo „V tuto chvíli dramatické kůrovcové těžby vysoce přesahují Žlábkovy těžby, v následujícím roce budou ještě vyšší. Tím vznikají rozsáhlé holiny, které nemají v historii parku obdoby. To vše je cena za rozporuplný management ředitele Františka Krejčího podporovaného ministerstvem životního prostředí a Hnutí Duha. Jde o bezohledný ‚ekologismus‘ likvidující cenou současnost za cenu nejisté budoucnosti a za cenu tunelování jedné z nejkrásnějších přírodních oblastí České republiky.“ (Marková 2009).

uchopovány nikoli jako investiční či podnikatelské záměry konkrétních subjektů, ale jako projev obrany přirozených tradičních potřeb člověka ohrožených nejen zelenou ideologií, ale též finančními zájmy (externích) elit (viz doklad 4).¹⁶

- (4) *Katastrofální rozšiřování kůrovcové kalamity za dobu několika měsíců od mého letu vrtulníkem dává bohužel za pravdu mě i odborníkům, kteří na rozdíl od Vás pánové, tuto katastrofu včas předpovídali a varovali před ní! Co Vás opravňuje k tomu, abyste bezohledným systémem rozhodování a hospodaření přiváděli obyvatele Šumavy ke stagnaci a k poklesu jejich životní úrovně? O tom, že ke stagnaci došlo a dále dochází jsem se osobně přesvědčil a mám ke svému tvrzení řadu důkazů. I proto jsem napsal otevřené dopisy vrcholným ústavním činitelům i proto jsem spolupodepsal petici organizovanou sdružením obcí ŠNP „Zachraňme Šumavu“ i petici „Za výstavbu lanovky z Nové Pece na Hraničnick“. [...] Veřejnost určitě neví, že Váš předchůdce Bursík brutálně prosadil tuto novelu těsně před koncem svého „vládnutí“ ve vládě Mirka Topolánka s cílem, aby Vám zákon umožnil ještě větší pravomoci, abyste mohli v chráněných územích ještě více a bez kontroly experimentovat! Podle mého názoru tato vládní novela ještě více zhoršuje stávající stav a staví občany a obce na teritoriu NPŠ do role bezbranných diváků! [...] Jen Vy a pár vyvolených víte, jak je NPŠ financován ze státního rozpočtu a v posledních letech i z evropských fondů a na co využíváte tyto finanční prostředky. Našli byste v sobě odvahu a sdělili veřejnosti kolik korun ročně ze státního rozpočtu a z evropských fondů dostáváte a na co konkrétně peníze vynakládáte? (Zeman 2009b)*
- (5) *Tzv. zasahovači, tedy lidé moudří, tentokrát bez uvozovek, vnímají nedozírné následky kůrovcových kalamit, mají zkušenosti z minulosti, kdy úspěšně s kůrovcem bojovali nejen ve druhé, ale i v první zóně. Tím zabránili značným škodám na lesích ostatních vlastníků, ale také na turistickém ruchu a možnosti rekreačního využití lesa. Ve svých představách samozřejmě mysleli a myslí na obyvatele Šumavy. [...] Naivní ekologická politika našťásti již skončivšího ministra Bursíka a jeho zelených přátel ohrozila Šumavu více než zdrávo. [...] Od roku 1989 zde [v Nové Peci] ubylo 35 procent obyvatel, do místní školy chodí 17 žáků a hrozí jí zavření. Přitom by život v obci mohl rozprodit zvýšený turistický ruch v zimním období, kdyby se vybuodovala lanovka na Hraničnick. Pak by nemuseli lyžovánímchtiví sportovci jezdit autem 30 km na sjezdovku do Rakouska a stejnou trasu zpět. Čím se tyto obce provinily? Leží na území NPŠ... Podle právníka Miroslava Kříženeckého, který připravuje trestní oznámení na exministra životního prostředí Martina Bursíka (SZ) a ředitele parku Františka Krejčího, nesou právní a hmotnou odpovědnost a svojí nečinností a nepodloženými experimenty způsobili tuto nebývalou přírodní katastrofu a rozsáhlé škody na státním majetku. (Kupský 2009)*

---

¹⁶ Srov. též reakci starosty Horní Plané J. Hůlky na zmítnutí stavby lanovky na Hraničnick: „Posouzení vlivu na životní prostředí je jedna věc a vliv na život obyvatel v regionu druhá. Teď musí zastupitelstvo Jihočeského kraje říct, jestli člověk má alespoň stejné postavení jako příroda, kterou tu chráníme, a jak a z čeho mají lidé v tomto regionu žít. Věřím, že zastupitelstvo veřejný zájem deklaruje.“ (Janouš 2014). Hůlka lanovku traktuje zřetelně jako nezbytnou pro život obyvatel regionu.

Téma, které by šlo zjednodušeně nazvat „finanční zájmy přírodovědců“, vrcholilo zejména v roce 2014 sérií článků senátora J. Veleby (SPOZ) a J. Markové, českobudějovické lékařky žijící v Hluboké nad Vltavou, která sama sebe označuje za politicky nezávislou. V textech s titulky jako „Stamiliony z veřejných peněz jdou do pochybných projektů na Šumavě. Senátor Veleba ukazuje na bruselské úředníky“ (Rychetský 2014) či „Přírodovědecká lobby na Šumavě“ (Marková 2014) autoři uváděli konkrétní částky, které prostřednictvím výzkumu získali konkrétní vědci. Veleba i Marková byli později za svá nepravdivá tvrzení pravomocně odsouzeni.

Důležitým zjištěním je také to, že možnou dílčí bází konstatované polarizace je dlouhodobé a univerzální užívání syntagmatu *místní obyvatel* coby ekvivalentu (zvl. pl. tvarů) jednotek *obyvatel, obec* či *starosta*. Traktování postojů obcí jakožto postojů místních obyvatel vede jednak k efektu skrytí zájmů přirozených participantů obecních politik, jako jsou zmínění podnikatelé a investoři, jednak k potřebě trvalých obyvatel šumavských obcí přijmout (falešnou) identitu vnucenou dominantním diskurzem, podle něhož cíle ochrany přírody znamenají ohrožení nikoli (externích) podnikatelských záměrů, nýbrž přirozených lokálních potřeb.¹⁷

Ačkoli má podle mých analýz polarizace diskurzu o NPŠ svůj základ a původ ve strukturách a schématech, jež se v debatě o správě parku částečně objevovaly již od jejího počátku, k vyhraněné, mocensky motivované a programové polarizaci došlo až v posledních letech analyzovaného období. Stalo se tak především vlivem (mediálně) silných hráčů, kteří dosáhli vytvoření diskurzní koalice s obyvateli šumavských obcí a současně do diskurzu úspěšně integrovali přesvědčivý obraz mocného svazku vědců, aktivistů a některých politiků charakteristický snahou prosadit ideologické nebo ekonomické cíle.

Obraz homogenní *outgroup* zdůrazňovaný akcentací cizosti – srov. např. spojení *aktivisté z paneláků* nebo *pražská kavárna* (Jirsa 2006) – recipročně vytváří silné vazby uvnitř *ingroup*. Sdílení postojů, reprezentací a interpretací (srov. van Dijk 1998: 161n) spjatých s etablovanou *ingroup* stejně jako replikace dominujících diskurzních schémat (srov. Fairclough 1989: 39n) je však patrná také u aktérů, jež lze považovat za primárně vnější – odlišování zájmů místních obyvatel, práce s kontrastem rozvoje a ochrany nebo zdůrazňování ideologičnosti totiž registrují také v textech zpravodajského žánru (srov. doklady 7 a 8). Provedený výzkum zároveň nezaznamenal výraznou aktivitu, kterou by ve vztahu k dominantním strukturám v tomto smyslu bylo možné považovat za subverzní.

---

¹⁷ Texty stálých obyvatel obcí NPŠ se v médiích prakticky neobjevují, v diskurzu je reprezentují zpravidla starostové, předseda *Svazu* nebo příslušný hejtman či senátor/ka; specifickým žánrem, který může přímé postoje obyvatel odrážet, je např. nápis na transparentu: srov. výše uvedené texty účastníků tzv. borůvkového pochodu nebo nápis umístěný na vratech jednoho z domů v šumavské Modravě: „Nebezpečí nákazy. Mimo vyznačené cesty se lze infikovat zelenou nenávistí k lidem.“ Srov. též prohlášení, které v rámci „borůvkového pochodu“ učinil modravský starosta A. Schubert: „Přišli jsme poděkovat Policii České republiky, že tady dělá svoji poctivou práci. Nepřišli jsme poděkovat těm, kteří tady v rámci prázdninových aktivit tento kus lesa devastují. Podívejte se na to. To je les, který zasadili naše matky a naši otcové před 70 lety. A my jsme ho do roku 2007 obhospodařovali. Ten les byl zelený. Podívejte se, jak to vypadá dneska. Ten les nebyl zasazený jako prales. To byl normální hospodářský les. [...] My tady bydlíme. Ne ti, kteří o Šumavě povídají, ne ti, kteří za měsíc, až jim dojde dovolená a prázdniny, ze Šumavy odtáhnou do těch svých obydlí městských zaplněných asfaltem, bordelem a špinou. My tady chceme krásu, čistotu a klid.“ (Nedej se! 2011). Mluvíci pracuje se schématem „*místní*“ = *přirozený* (odkaz „matek“ a „otců“) a *legální* (na jedné straně s policií) × „*cizí*“ = *narušující řád* (devastují les) z nejasných a/nebo pošetilých důvodů (v rámci prázdninových aktivit).

- (6) *Jednoduše nemohu souhlasit s vaším [J. Bláhy z Hnutí Duha] bezzásahovým programem pro Národní park Šumava. Jeho výsledkem jsou tisíce hektarů suchých, kůrovcem sežraných stromů. Váš přístup považuji za ukázkou ekologické ideologie. Rozdělujete svět kolem sebe na přírodu a člověka. Zasahování člověka do prostředí považujete za nepřirozené, a proto se snažíte prosadit co nejvíce takzvaných bezzásahových území (v tomto případě v centrálních částech Šumavy). (Literární noviny 2008)¹⁸*
- (7) *Výsledek parlamentních voleb je malým vítězstvím všech, kteří kritizují současnou „zelenou politiku“ na Šumavě. Ti teď věří, že s příchodem nového ministra, který určitě nebude ze Strany zelených, jež ve volbách do Sněmovny propadla, se zcela změní situace v Národním parku Šumava. Turisté se tak podle těchto prognóz dostanou na více chráněných míst, proti kůrovci se bude zasahovat razantněji a hlas lidí žijících v obcích bude silnější. Takový vývoj naznačila návštěva současné ministryně životního prostředí Rut Bízkové na Šumavě dva dny před volbami. Přestože sedí v úřednické vládě, je členkou ODS, a její názory proto nejsou tak radikálně ochránářské jako exministra Martina Bursíka ze Strany zelených. (Janouš a Mlsová 2010)*
- (8) *Podle Krejčího chce park přispět k docilení rovnoměrného, proporcionálního rozvoje území s ohledem na potřeby místních obyvatel a hostů, a nejen směrem k ochraně přírody. (Pašková 2009)*

3.3 Obraz lesa

Kapitola představuje důležitou a v případě snahy o ucelenou analýzu diskurzu o Národním parku Šumava nevyhnutelnou analýzu problematiky konkurence (a také distribuce) postojů k hynutí vzrostlých smrků vlivem vichřic/lýkožrouta. Jak částečně odhalily mé předchozí analýzy, sama kůrovcová gradace zaujímá v rámci zkoumaného diskurzu pozici klíčového tématu, jež debatu na jednu stranu sice významně štěpí, na druhou stranu však paradoxně působí jako prvek jednotící. Např. J. Stráský a J. Hruška navzdory svým protichůdným stanoviskům ke strategii správy lesů na území národního parku do velké míry sdílejí traktování kůrovce coby škůdce a také zobrazování lesa jakožto přirozeně stabilního systému. Také analýza role Karla Klostermanna a jeho beletrie v diskurzu o NPŠ naznačila významnou pozici motivu (plošného) rozpadu lesa jakožto důsledku narušení „přirozených“ vztahů; ať už bezprecedentní intenzitou přírodních činitelů, nebo nešťastnou aktivitou člověka. Mou hypotézou přitom je, že práce s obrazem vlivu člověka coby příčiny rozpadu lesa je diskurzní strategií, jejímž cílem je oslabit legitimitu melioračních zásahů jako takových; jde o alternativní příběh k tomu, který je založen na schématu *přírodní les může vzniknout jen působením člověka*, schématu, jež je implicitně obsaženo také v *Zákoně o ochraně přírody a krajiny* (Zákon 1992). Z textu uvedeného zákona také vyplývá, že pozice představy o plošném narušení „přirozených“ vztahů v lesích národního parku byla v době jeho vyhlášení významná, a budoucí zamýšlená přeměna této situace do

---

¹⁸ Cit. senátora T. Jirsy.

„přirozeného“ stavu tak byla vnímána jako nutně podmíněna aktivním managementem. Právě proto koncepce nezasahování proti kůrovci, která byla již tehdy plošně uplatňována v sousedním Národním parku Bavorský les, do prvotních fází provozu parku vůbec nepatřila.

Představa nepůvodnosti šumavských lesů tvořila jeden z pilířů konstrukce obrazu bezzásahového režimu jakožto progresivního přístupu ohrožujícího vlastní identitu nejen pohoří (viz doklad 9), ale také identitu vztahu Šumavy a člověka (viz doklad 10). Nelze proto vyloučit, že napjatý vztah mezi tzv. zastánci nezasahování proti kůrovci a zbylými aktéry nevyplývá pouze z cílených polarizačních strategií, ale prvotně z pouhé nemožnosti/neschopnosti prosadit obraz rozpadu lesa jako normálního jevu. Analýza představuje diskurzní schémata, která byla v komunikaci o dění v šumavských lesích reprodukována s největší pravidelností. Poukázala ale také na strategie, které k těmto schématům byly v konkurenčním vztahu.

- (9) *Na 208 barevných, ale i černobílých fotografiích ukazují [fotografové Josef a Marie Erhartovi], jak se krajina proměnila a jak tento kus země neztratil na svém čarokrásu a půvabu, alespoň tam, kde neničí kůrovec. [...] „Chtěl jsem vědět, jak Šumava vypadá nyní, a proto jsem ji loni a předloni opět celou objel a znovu nafotil. Některé oblasti jsem ale záměrně vynechal, například Třístoličník, kde jsou lesy zcela polámané,“ řekl Právu fotograf Josef Erhart. (Falout 2009)*
- (10) *Zdědili jsme od našich předků Šumavu zelenou ve stavu, který se vyvíjel staletí, a tak můžeme při procházkách přírodou pozorovat s údivem několik set let staré stromy, mezi nimiž si mnohdy připadáme jako v chrámu. U večere s prezidentem deklaroval ředitel krajského inspektorátu LČR Karel Trůbl: „Hlásíme se ke správě zelené části Šumavy, kterou lokalita Boubína je a dlouhodobě ji spravuje lesník. Je vždy na něm, aby ji předal dál v dobrém stavu dalším lesnickým generacím.“ Požádal prezidenta o podporu konzervativního lesnického názoru, „protože řekneme-li o Šumavě, že je krásná, je to proto, že konzervativní lesnický způsob hospodaření zde měl vždy podporu a prostor.“ (Jirsa 2006b)*

Pozornost jsem věnoval především adjektivům, jejichž prostřednictvím byl les pravidelně klasifikován; vlastní analýza je zaměřena na povahu kotextů/kontextů, v nichž se vybraná spojení vyskytují. Centrem zájmu je nejen to, v jakém (bezprostředním) okolí se spojení objevuje, ale také to, s jakými aktéry se konkrétní užití pojí.

Analýza cílí především na dva vzájemně provázané okruhy:

- a) adj. klasifikující „přirozenost“ lesa = lemmata *hospodářský, přirozený, původní, smíšený, monokulturní,*

b) adj. klasifikující kvalitu lesa = *suchý, uschlý, poškozený, mrtvý, zdravý, stabilní, odolný, nový.*

Analýza přinesla následující zjištění:

a) Jednotka *hospodářský les* je v diskurzu užívána ve dvou základních a jednoznačně nekomplementárních významech. *Hospodářský les* je buďto označením lesa, v němž se hospodaří, a je tedy určen k produkci dřevní hmoty, nebo lesa, jehož kvalita je hospodařením dána. První význam užívají zpravidla ti aktéři, již argumentují pro smysluplnost bezzásahového režimu, druhý význam ti aktéři, kteří se ve svých textech přiklánějí k pěstování lesa. Tvrzení, že lesy NPŠ nemohou být *hospodářské* proto, že institut národního parku z podstaty klade důraz pouze na mimoprodukční funkce lesa, implikuje jasný postoj – jakékoli hospodaření je v parku nepřijatelné. Opačný přístup, který měl¹⁹ svou oporu v *Zákoně o ochraně přírody a krajiny* (Zákon 1992: §15), je založen na tvrzení, že lesy, v nichž se přestalo *hospodařit*, jsou pouze lesy neobhospodařovanými, nikoli neobhospodařovacími (a tedy přirozenými). Je proto potřeba tyto lesy k *přirozenosti* (tzn. původnímu druhovému složení a struktuře) aktivně dovést.²⁰ Sřet obou uvedených významů má dva důležité důsledky, které odhalují povahu báze celého letitého sporu. Tlak ze strany podporovatelů *statusového* pojetí vedl k tomu, že čelní aktéři podporující pěstební zásahy začali důsledně užívat alternativní pojmenování *aktivní ochrana lesa*. Dominující *kvalitativní* pojetí pevně zakotvené v široce sdíleném (tzn. integrovaném také v jazyce zpravodajství a vůbec mainstreamových médií) chápání lesních disturbancí coby nežádoucích jevů pravděpodobně významně podpořilo způsob, jímž byl svými zastánci dlouhodobě traktován bezzásahový přístup – nikoli jako přístup k ekosystému, nýbrž jako alternativní způsob managementu lesa. Hodnota procesu sřet s hodnotou stavu prohrála a nastavení diskurzu nedovolilo propuknout sporu o ekologický význam rozpadu. Představa budoucího stavu zcela převážila a nečetné hlasy zvl. přírodovědců zůstaly na periferii.

b) Ačkoli bezzásahový režim v různém rozsahu v NPŠ figuroval již od jeho založení, shoda na něm ani na konci sledovaného období, tedy v roce 2010, nepanovala. *Obrat k hospodářskému*

---

¹⁹ Zákon o ochraně přírody a krajiny byl zásadně přepracován a jeho nové znění účinné od 1. 6. 2017 (123/2017 Sb.) již pasáže, k nimž zde opakovaně odkazují, neobsahuje.

²⁰ Dominanci motivu *pěstování přirozeného lesa*, resp. *rekonstrukce přirozenosti*, dokládají také texty vztahující se k masivní kůrovcové gradaci, které se v posledních letech odehrává na území celé ČR. Např. článek s titulkem *Hnutí Duha: Dobrovolníci se po roce opět vracejí pomáhat do horských lesů na Králický Sněžník* obsahuje větu „Cílem ochránců přírody je vytvořit v Národní přírodní rezervaci Králický Sněžník přírodě blízký les, který bude za několik generací schopen samostatné vitální obnovy bez zásahů člověka.“ (Rolf 2019). Hnutí Duha zde prostřednictvím svého reprezentanta reprodukuje schéma, proti němuž se v rámci diskurzu o NPŠ opakovaně (i když nedůsledně) vymezovalo.

lesu po orkánu Kyrill založený na ústupu od představy *přirozenosti* a příklonu k *zelenému lesu* zahrnoval též aspekt potlačení oprávněnosti nezasahování. Základem byla jasná dominance dlouhodobého a obecného motivu potřeby dosáhnout vzrostlého lesa vhodného složení a struktury. Rozhodnutí ministra Bursíka o vytvoření velké jádrové (bezzásahové) zóny, které politicky obstálo, se proto v rámci diskurzu stalo pouze silovým aktem bez potřebného konsenzu, a tedy prvkem, který se opřel o stávající nevraživost a stal se významným základem pro další polarizaci. Nelze však tvrdit, že nová konstelace, již ministr Bursík v NPŠ nastavil, nebyla podepřena diskurzivně. Analýza odhalila legitimizační strategii spočívající v akcentování horských smrčín jako ekosystému, v němž se bezzásahový režim osvědčil. Důraz na úspěšnou *obnovu* a vznik *zdravého lesa* ve větší míře reprodukovala média a vyvolal silnou protiakci – *obrat k hospodářskému lesu*.

c) Podstatným prvkem diskurzu se ukázala být také nemožnost úspěšně traktovat přírodní procesy jinak než ve vztahu k lidské představě. Ukazuje k tomu častá motivace při argumentaci pro potřebu budoucího kvalitního (přirozeného nebo jen zeleného) lesa – je jí např. zachování krajinného rázu / zachování atraktivity území nebo víra v dobré retenční schopnosti zalesněných ploch. Pozoruhodným prvkem je též argumentace dědictvím. Potřeba zachovat *dědictví* tvoří např. základ výzvy odmítající kácení v oblasti Trojmezí (srov. přílohu 1). Tento etablovaný aspekt dává prostor zakládat spor nikoli na vědeckých poznatcích o dynamice systémů, ale jen na představách zakotvených v *common sense*, tj. např. na motivech *stability* či *přirozené věkovitosti*.²¹ Umožňuje ale také hovořit o rozpadu staletých porostů jako o zločinu na odkazu předků. Tento prvek úzce souvisí s motivem *dvojí přírody*.

d) Analýza odhalila také to, že na (re)produkci uvedených schémat významně participují (zvl. mainstreamová) média, která např. děje v lesích NPŠ běžně pojmenovávají prostřednictvím jednotek *kalamita*, *likvidovat* či *boj*. Tento jev podporuje mé přesvědčení o tom, že uvedené pojmy jsou v rámci diskurzu plně naturalizované stejně jako jejich pozadí – představy o hodnotě stabilního vzrostlého lesa a o disturbanci coby nežádoucím prvkem.

---

²¹ Analogické prvky jsou patrné také v komunikačních (legitimizačních) strategiích blokad kácení v zahraničí. Tak např. blokádníci kácení Hambašského lesa (viz <https://cs.wikipedia.org/wiki/Hambašský_les>, cit. 12. 2. 2020) sice tematizovali hodnotu ekosystému, čelním motivem jim však bylo též stáří lesa: Viz „The Hambacher Forst is an ancient forest near the city of Cologne (Germany).“ <<https://hambachforest.org/>>, cit. 12. 2. 2020, nebo „The Hambach forest in Germany is 12 000 years old. Less than a tenth of it remains.“ <<https://act.greenpeace.org/page/30799/petition/1?locale=en-GB>>, cit. 12. 2. 2020. Podobné rysy nese také petice proti kácení lesů v Britské Kolumbii; ačkoli text petice akcentuje výjimečnost ekosystému, titulky staví na hodnotě stáří stromů: „Stop felling Canada’s centuries-old forest giants for lumber!“ <<https://www.rainforest-rescue.org/petitions/1120/stop-felling-canadas-centuries-old-forest-giants-for-lumber?t=358-56-6556-1>>, cit. 12. 2. 2020.

e) Má úvodní hypotéza, podle níž je práce s motivem vlivu člověka coby příčiny rozpadu lesa strategií cílící na oslabení legitimacy lesnických zásahů, byla materiálem vyvrácena. S motivem běžně zacházejí aktéři argumentující pro aktivní management, a lze proto tvrdit, že schéma „jen člověk může napravit to, co sám způsobil“ nepůsobí v rámci diskurzu kontroverzně.

Z analyzovaného materiálu zároveň vyplývá, že seriózní a široce založená debata o podílu tzv. jádrových (tj. „bezzásahových“) zón a principu jejich rozšiřování nikdy neproběhla. Důvodem bylo právě to, že nedošlo k ustálení takového pohledu na les, na jehož půdorysu by se vůbec mohla uskutečnit. Stabilní nazírání na les coby „klimaxový“ systém postavilo nezasahování do pozice metody, jejíž úspěch stojí nikoli na zajištění volnosti ekosystémovým procesům, nýbrž pouze na dosažení a udržení (předpokládaného) cílového stavu. Vínou na této situaci nenesou pouze silní aktéři opření o *common sense*, (mainstreamová) média, která soustavně reprodukovala nesamozřejmá schémata a podporovala obraz vyhroceného sporu, ale částečně také sami zastánci uplatňování bezzásahovosti, kteří převážně volili takové strategie, jež cílily jen na dílčí prvky dominantního diskurzu a nikoli na jeho fundament.

4 Hlavní zjištění a jejich interpretace

Na základě poznání nabytého prostřednictvím prvotních (mikro)analýz jsem ve své práci sledoval několik cílů. Na jedné straně mě zajímalo, jakým způsobem byl konstruován a distribuován obraz lesa a jeho dynamiky zvl. s ohledem na reprezentaci minulosti (tj. přirozenosti/původnosti). Analýza diskurzu o Karlu Klostermannovi totiž odhalila pozoruhodný jev spočívající v univerzální reprodukci motivu *zániku staré Šumavy* v důsledku nepřirozené/bezprecedentní vichřice a masivní kůrovcové gradace v 70. letech 19. století; popis dokladů z diskurzu o NPŠ argumentujících K. Klostermannem přinesl důležité zjištění, podle něhož zobrazování Šumavy jakožto prostoru, který pozbyl „původní“ kvality, je vlastní aktérům celého spektra dlouhodobého sporu. Rozbor textů M. Zemana a rozhovorů s J. Stráským a J. Hruškou však toto zjištění významně zpřesnil – v diskurzu o NPŠ byl historicky prokazatelně přítomný také narativ, který přirozenost/původnost budoval nikoli na minulosti přírodní, nýbrž kulturní. Charakteristiku diskurzu o NPŠ jakožto sporu o způsob návratu k „původní přírodě (lesu)“, jak jej na materiálu 90. let popsala T. Stöckelová (2001, 2004), tudíž v dlouhodobější perspektivě nelze považovat za úplnou.

Dále mě zajímalo, jak se v analyzovaném diskurzu ustalovala a vyvíjela polarizace v širokém smyslu slova. Zaujala mě totiž především silná paralela v zobrazování aktérů

debaty/sporu o správě NPŠ v textech M. Zemana a J. Stráského. Zvláště sdílené napětí mezi tradicí a experimentem zobrazené jako střet mezi člověkem a vědou, resp. elitami, mě přivedl k názoru, že se letitá kontroverze kolem NPŠ stala základem pro (z)konstruování takového obrazu společnosti, který konvenoval/konvenuje konkrétním politikám.

Svou analýzu jsem orientoval jednak na zevrubný popis způsobu zobrazování a distribuce několika skupin aktérů, a to především s ohledem na výše uvedená zjištění – zaměřil jsem se především na *vědce, aktivisty a obyvatele/obce* – a jednak na analýzu obrazu *přirozeného lesa*, již jsem provedl popisem významu/ů jednotek *hospodářský, přirozený, původní, smíšený, monokulturní, mrtvý, suchý, zdravý les a kalamita*.

Analýza přinesla tato hlavní zjištění:

- a) Pře o přístup ke správě lesů Národního parku Šumava se ve svém průběhu zřetelně transformovala. Z výchozí debaty založené téměř bezvýhradně na sporu o způsob a distribuci opatření majících sloužit ke zmírnění dopadů kůrovcové gradace a převodu stávajících lesů na „lesy přirozené“ se v průběhu času stal (mediálně) vysoce exponovaný střet identit. Původní polarizaci vyplývající z konfliktu podpory a odmítání „přírodních procesů“ ve veskrze „nepřirozeném prostředí“ postupně doplnil/nahradil střet založený na otázce identity aktérů.
- b) Důležitým momentem transformace debaty byl vznik a zvl. po roce 2007 expanze obrazu koalice vědců, aktivistů a „politiků“ stojící proti (přirozeným) zájmům člověka. Došlo k němu prostřednictvím několika (diskurzních) operací, jejichž důsledky se vzájemně ovlivňovaly nebo dokonce umocňovaly. Postupné ustalování obrazu jednoty *vědců a aktivistů* založené mimo jiné na zdůrazňování jejich sdílené ideologičnosti (srov. např. spojení *zelený vědec*) odráželo a zároveň působilo např. na utváření pevné identity *místních obyvatel* a jejich přirozené vazby na reprezentanty krajů. Tento proces byl významně podpořen důsledným užíváním jednotky *aktivista* pro označení veškerých aktérů podporujících bezzásahový přístup a zároveň nespádajících do skupiny vědec,²² pravidelným oddělováním aktivisty a občana/veřejnosti, ale také reprodukováním kolokace *vědec – názor*,²³ jejímž prostřednictvím byli vědci zobrazováni jako jedni ze standardních účastníků debaty, a tedy nikoli jako ti aktéři, jež poskytují data, na nichž lze debatu např. o managementu (horských) lesů teprve stavět. Srov. např. „Je samozřejmě třeba najít kompromis mezi názorem vědců, lesníků a starostů šumavských obcí.“

---

²² Srov. např. „Autoři a propagátoři těchto neověřených teorií, pánové Kaňák, Sehnal, Košťál, Just, Bláha, Koreš a další ‚ekologičtí‘ aktivisté šumavským lesům značně uškodili.“ (Vicena 1999).

²³ Na dotaz (meet [lemma=“vědec“][lemma=“názor“] -10 10) dává MediaBank celkem 48 odpovědí.

(Holub 2006) nebo „Prosazováním názorů těch vědců, kteří se dnes těší přízni správy parku, se nejucelenější plocha zelených lesů ve střední Evropě, kvůli které byl založen v roce 1991 Národní park Šumava, postupně mění v suchý les a v mnohahektarové vytěžené holiny.“ (Nykles 2010). V obou textech je patrné, že *názor* odkazuje k *postoji* (viz zvl. Nyklesovu formulaci „názor těch vědců“). Vědci jsou opakovaně traktováni jako skupina, která v šumavském sporu prosazuje své zájmy. Obraz aktivismu a vědy jako dvou zájmových skupin s totožným cílem a ideologií nejen že na „vědce“ přenesl kvality „aktivismu“ (tj. především snahu prosazovat partikulární zájmy na úkor zájmů veřejných), ale účinnou delegitimizací je zároveň zbavil výchozí identity. Nenaplněná autorita vědy tak vyklidila prostor alternativnímu řešení – rehabilitaci zkušenosti a tradice, tedy prvků, jimiž přirozeně disponuje lid. Propojení *zelené ideologie* s politikou, jež bylo umožněno rozhodnutím „zeleného“ ministra M. Bursíka ponechat po orkánu Kyrill velké plochy parku bez zásahů, dalo příležitost obraz cézury mezi samozvanými elitami²⁴ a lidem úspěšně dotvořit.²⁵

Integrita druhého pólu se na úrovni diskurzu konstituovala několika cestami. Tou nejzřetelnější je od počátku přítomné pravidelné rozlišování mezi zájmy obyvatel a požadavky aktivistů (později vědců). Typickým projevem bylo zobrazování blokády v oblasti Trojmezí jako střetu *aktivistů* nikoli se správou parku či státem, nýbrž s *lesními dělníky* – důsledkem je namísto střetu občanů s institucí obraz konfliktu mezi místním a cizím. Dalším podstatným prvkem je volná distribuce pojmenování *místní obyvatel* a *obec*. Jejím významným efektem je (možnost) vydávání legitimních zájmů (objektivně externích) podnikatelů či investorů za zájmy rezidentů. Omezování podnikatelských záměrů plynoucí z pravidel daných povahou chráněného území tak mohou být projektována a vnímána předně jako útisk obyvatel. Externím aktérem se tak paradoxně stává právě instituce národního parku (a veškeré entity s ní spojené). Nezanedbatelnou roli v ustalování tohoto pólu sehrál také akt založení *Svazu šumavských obcí* spojený se vznikem petice *Zachraňme Šumavu* (Petice 2009), jímž došlo k pevnému spojení obyvatel se zástupci krajů, místními senátory a v konečném důsledku také s V. Klausem a M. Zemanem.

---

²⁴ Srov. „V jižních Čechách se před krajskými volbami k experimentu se vznikem divočiny na Šumavě vyjádřily všechny politické strany. Vítězná ČSSD, ODS, KDU-ČSL i KSČM jasně deklarovaly svůj nesouhlas s usycháním Šumavy a s ničením hodnot, pro které byl národní park vyhlášen. Jediná Strana zelených se beze zbytku postavila za současnou koncepci národního parku a ve volbách zcela propadla. V obcích na Šumavě získali zelení ve volbách ještě o procento méně než na celokrajské úrovni.“ (Jirsa a Rippelová 2009).

²⁵ K úspěchu obrazu propasti mezi vědou a zkušeností/tradicí paradoxně přispěla také občasná strategie obhájců legitimacy vědy, která spočívala ve štěpení „lesníků“. Důraz na nekompetentnost (jen) lesníků-praktiků zkušenost/tradici zcela potlačoval, čímž vytvářel pole pro mnohem komplexnější polarizaci, než pravděpodobně zamýšlel.

Usilování o naturalizaci obrazu diskurzu o NPŠ coby silně polarizovaného prostředí je přitom vlastní především několika silným aktérům, kteří se začali uplatňovat zejména po roce 2005, resp. 2007 – zejména V. Klausovi, T. Jirsovi a M. Zemanovi.

c) Debata o způsobu správy lesů národního parku se navzdory patrné vyhocenosti odvíjela na překvapivě pevném základě spočívajícím v respektování obrazu lesa jakožto klimaxového, tzn. přirozeně stabilního, systému. Ačkoli někteří (nečetní) aktéři na hodnotu samotných procesů upozorňují a kladou na ni důraz, jejich autenticitu vyvozují především z míry přirozenosti (tj. původnosti) prostředí, v němž probíhají. Měřítkem kvality tak není např. biodiverzita, ale pouze cílový stav. To dobře ukazuje též spor o význam syntagmatu *hospodářský les* – i ti aktéři, kteří zdůrazňovali, že lesy v národním parku nelze považovat za „hospodářské“ ze samotné podstaty, zároveň běžně hovořili o vzniku „stabilnějšího“ porostu. Nezasahování vůči kůrovci tak bylo takřka bezvýhradně zobrazováno jen jako alternativní (tj. zvl. šetrnější) metoda rekonstrukce „původních“ lesů. S tím souvisí také univerzální povaha užívání pojmů *kalamita* nebo *obnova*.²⁶ S tvrzením T. Stöckelové, podle něhož se „Aktivisté [...] soustřeďují mnohem více na obranu ‚pralesovitosti‘ a ‚přirozených procesů‘ než konkrétního porostu.“ (Stöckelová 2004: 87–88), lze proto souhlasit jen omezeně a téměř výhradně v souvislosti s bloádou zásahů v oblasti Trojmezí.

Klíčovým zjištěním je, že zatímco v 90. letech navzdory rozdílným představám o metodách platila téměř obecná shoda na potřebě zajistit, aby budoucí les dosáhl kvalitativní úrovně předpokládaného lesa „přirozeného“, po roce 2005 a zvl. po orkánu Kyrill (tj. od roku 2007) registruji jev, jež jsem pojmenoval *obrat k hospodářskému lesu* a který spočívá v nárůstu počtu textů zobrazujících lesy národního parku jako porosty přirozeně kulturní. Tento postoj, který se objevuje zejména v textech T. Jirsy a M. Zemana a také ve znění petice *Zachraňme Šumavu* (Petice 2009) a který je založen na schématu, podle něhož i přetrvání „zbytků pralesů“ vyplývá z hospodaření předků, implikuje především vysoký význam místního obyvatele, resp. člověka čelícího nebezpečnému *experimentu*. Jde o strategii, jejímž důsledkem je mimo jiné posun dlouhodobého obrazu polarizovaného sporu z roviny názorové do roviny identitní – podpora „divočiny“ je podle tohoto schématu v rozporu s přirozenými zájmy.

---

²⁶ V době dokončování této práce Evropou prošla tlaková níže Sabine. Vítr rychlosti orkánu, který ji provázel, na území NPŠ způsobil četné polomy. Na oficiálním facebookovém profilu NP Šumava (<https://www.facebook.com/npsumava/>) se 10. 2. 2020 objevil tento text: „I přes Šumavu se prohnal silný vítr a vyvracel a lámal stromy. Objem polomů však neznáme, jelikož dnes lesnický personál z důvodu bezpečnosti nevyšel do lesních porostů. Škody se tak začnou zjišťovat až v úterý 11. 2. První odhady by tak mohly být známy ve středu dopoledne – záleží však na vývoji počasí, především větru.“ Je zcela zřejmé, že motivy *cílového stavu* a *přirozené hodnoty vzrostlého lesa* dominují i nadále.

d) Zvl. mainstreamová média (včetně zpravodajství) běžně užívají jednotky *boj*, *kalamita*, *likvidace*, *škůdce* či *zničený*, jejichž prostřednictvím rámuje reportáže i rozhovory. Obraz kůrovcové gradace coby škodlivého jevu je v jazyce novinářů a redakcí takřka dokonalý – srov. např. titulek *Václavu Klausovi se nelíbí postup proti kůrovcovému zamoření Šumavy* (Hrubeš 2008), text moderátora Regionů ČT 24 R. Piskaly „Kůrovci začali škodit na Šumavě. Vinou počasí a polomů v lesích se brouk natolik rozmnožil, že nejhorší scénáře teď předpovídají zničení pěti procent šumavských lesů v horizontu pěti let. Řádění malého brouka se nevyhnou ani nejznámější lokality.“ (Piskala a Šuleř 2008) či moderátorky Událostí ČT 1 J. Voldánové „Spor o českého ničitele lesů – kůrovce – se dostal už i za hranice. Rakouský ministr zemědělství a lesnictví Josef Pröll a jeho bavorský kolega Josef Miller vyzývají dopisem české ministerstvo životního prostředí, aby proti kůrovci zasáhlo.“ (Kořen et al. 2008), dialog moderátorů Televizních novin TV Nova M. Fialové a K. Voříška: „Prezident se dnes opřel do ministra životního prostředí. A proč? No, nelíbí se mu postup ekologů proti kůrovci v Šumavském národním parku.“ (Fialová et al. 2008) nebo text ČTK „Grégr uvedl, že spolu se Zemanem na tiskové konferenci v Senátu vystoupí předseda Rady Národního parku Šumava Jan Stráský, jihočeský senátor Tomáš Jirsa, představitelé Svazu obcí Národního parku Šumava, představitelé občanského sdružení *Zachraňme Šumavu* a odborníci zabývající se dlouhodobě bojem s kůrovcem.“ (ČTK 2009).

Média však také pracují s polaritním schématem včetně obrazu „vědců“ coby standardní zájmové skupiny nebo participují na naturalizaci pozice představitelů krajů coby reprezentantů zájmů místních obyvatel / obcí – srov. např. text moderátorky českobudějovického Českého rozhlasu P. Fendekové: „Jihočeští zastupitelé dnes vyzvali vládu, aby situaci na Šumavě aktivně řešila v souladu se zájmem obcí a krajů. Při projednávání zprávy o situaci na Šumavě někteří zastupitelé navrhovali kvůli kůrovcové kalamitě tvrdší postup kraje či zmenšení hranice chráněného území.“ (Fendeková 2009).

5 Závěr

V samotném závěru se vrátím k základnímu východisku kritické analýzy diskurzu, k fenoménu vztahu jazyka a moci. Právě rozhodnutí nazírat debatu o Národním parku Šumava jeho prizmatem totiž dalo této práci interpretační rámec, který ve složité síti vztahů daných především dobou trvání analyzovaného sporu umožnil nalézt řád. Sledování strategií nejen ve způsobu jazykového uchopování samotných aktérů analyzovaného diskurzu, ale také ve způsobech mluvení/psaní o dění v lesích národního parku nabylo zřetelné trajektorie právě v kontextu otázky po smyslu polarizace v rámci širší politické agendy. Ve své analýze jsem se

zaměřil na dva provázané okruhy. V první řadě na moc uplatňovanou diskurzem (srov. Fairclough 1992), to znamená na takovou povahu významů a vztahů, která vyplývá ze samotného ustrojení diskurzu, jež v tomto kontextu vnímám jako soubor možností a mezí, které nastavují takový jazykový, resp. obecně textový provoz, jímž je v daném komunikačním prostoru nastavena konkrétní mocenská konstelace. Dále jsem se zaměřil na popis a interpretaci možností, které toto nastavení skýtá konkrétním aktérům. Tuto druhou složku považuji za vlastní kritickou část analýzy a ta bude i předmětem závěru práce.

Svou hlavní hypotézu, podle níž „[...] debata o způsobu hospodaření v Národním parku Šumava dlouhodobě tvoří pole, jehož rámec napomáhá při vytváření obecné/dominantní agendy nejen v oblasti ochrany životního prostředí / přístupu k životnímu prostředí, ale také třeba v oblasti lidskoprávní“, považuji na pozadí analýzy, již jsem provedl na rozsáhlém materiálu, za relevantní, nevyvrácenou. Diskurz o NPŠ sehrál roli v prosazování a ustalování několika významných prvků, jež prostupují českou veřejnou debatu. Mé centrální interpretace/hypotézy jsou dvě:

a) Obraz vědců jakožto příslušníků názorové skupiny je běžnou součástí zvláště aktuálního diskurzu o změně klimatu, ale také diskurzů navazujících. Motiv požadavku *přesvědčivosti*, který z tohoto obrazu vyplývá, umožňuje do debaty neomezeně vpouštět nositele názoru odlišného, resp. opačného. Tím je např. zajištěna legitimita postojů označovaných jako *klimaskeptické*. Delegitimizace vědy prostřednictvím jejího predefinování směrem k ideologii a politické pozici navíc umožňuje pracovat s motivem deklarované, tj. přiznané a exponované, *nevědeckosti*, a tedy postojem, který je založen na neskrývané neověřených tvrzeních. Úspěch tohoto motivu tak dovoluje legálně zacházet s informací jakožto prostředkem k dosažení (správného) cíle, a to téměř nezávisle na její pravdivosti. Tvrdím, že účinná delegitimizace, resp. marginalizace vědy vede k vychýlení fokusu z faktů/pravdy k postoji, a je tudíž jedním z nutných aspektů umožňujících prosazení politiky založené na identitním principu. To ostatně ukazuje i vlastní diskurz o NPŠ, v jehož rámci prokazatelně došlo k (re)identifikaci lokálních rezidentů motivované nejen (diskurzí) přítomností konstruovaného protivníka, ale také obrácením zřetele od vědy k tradici/zkušenosti. Oprávněnost podpory, již plánu výstavby lanovky napříč první zónou NP opakovaně vyjadřovali starostové či *Svaz šumavských obcí*,²⁷ tak pramenila také ze sdíleného přesvědčení o fundamentálně externí povaze požadavků „ochrany přírody“ a z uchopení výstavby jakožto přirozeného projevu regionálního rozvoje.

---

²⁷ Srov. Vácha 2012, Parlamentní listy 2014.

b) Obraz střetu občanů/člověka s ideologicky motivovanými elitami reprezentovanými též *aktivisty* je základem schématu, s nímž pravidelně operuje významný aktér diskurzu o NPŠ, Miloš Zeman.²⁸ Jeho identifikace s *lidmi*, důraz na tradici, ale také oddělování centra a periferie patří do komplexu strategií, na jejichž bázi uplatňuje svou moc. Na základě provedené analýzy stanovuji hypotézu, podle níž M. Zeman začínal svou první prezidentskou kampaň na Šumavě právě proto, že konstelace diskurzu o NPŠ nabízela ideální zázemí, v němž mohl úspěšně nastavit obsah a styl své budoucí politiky. Práce s motivem konfliktu, ať s *islámem*, *Bruselem* anebo *aktivismem*, má společný úběžník – *člověka*. Důsledné budování představy ohrožení *člověka* přitom vytváří prostor, v němž lze společenskou diskusi nahradit identifikací; principem, založeným na nutnosti volby a bezvýhradného přijetí. Strategie nabídnutí identifikace je klíčem k pochopení toho, proč M. Zeman ve svých textech o NPŠ zachází s obrazem minulosti, který postrádá motiv poválečného odsunu. Umožňuje tím, aby se *místní obyvatelé* stali nositeli tradice a disponovali vědomím přirozené příslušnosti k prostoru. Touto identifikací dává lokálním rezidentům do držení jednak silný narativ, jehož prostřednictvím nabývají takové integrity, již jim konkurenční představa příslušnosti k mezinárodně významnému chráněnému území zajistit nedokáže, a jednak je pevně poutá k jedné ze stran konstruovaného konfliktu.

Z mé analýzy vyplývá, že strategii štěpení společnosti, resp. vytváření obrazu vnitřní outgroup spojené s obligátní pozitivní prezentací majority, M. Zeman užíval od začátku svého návratu do českého veřejného diskurzu; to znamená např. dlouho před tím, než se ve veřejném prostoru etablovalo téma tzv. uprchlické krize. Jsem proto přesvědčen, že Zemanovo diskurzní chování v kontextu otázky *migrace* bylo jen pokračováním jeho dlouhodobé strategie. Za pozoruhodné zjištění zároveň považuji to, že M. Zeman roku 2009 vstoupil do diskurzu, jehož konstelace uplatnění této strategie dovolovala. Obraz střetu plynoucího z identity aktérů, který měl svůj základ už v „přírodovědecko-lesnickém“ sporu 90. let a v událostech kolem asanačních zásahů v oblasti Trojmezí, se ve své podobě k roku 2009 ustálil také vlivem silné mediální aktivity senátora T. Jirsy a senátorky J. Rippelové, hejtmanů jihočeského kraje J. Zahradníka a J. Zimoly, ale také prezidenta V. Klause. Jejich motivy vědecko-ideologického experimentu,

---

²⁸ Srov. též strategie zaznamenané v textech časopisu *Naše Šumava* v roce 2011, tedy v době, kdy byl ředitelem NPŠ J. Stráský a kdy probíhala občanská blokáda asanačních zásahů v oblasti Ptačího potoka. Podle analýzy S. Biler časopis podporující politiku tehdejší správy parku a ministerstva životního prostředí běžně pracoval nejen s opozicí *aktivisté*, kteří „nenávidí lidi, jsou [...] extrémisté, jsou placení ze zahraničí, jde jim o peníze a jejich jediným zájmem je ochrana kůrovce.“ × *lidé*, ale také s „marginalizací vědy“ (Biler 2012).

pandemie nebo hodnoty hospodářského lesa, které jsem podrobně charakterizoval výše, Zemanovi připravily optimální podmínky.

Ačkoli nelze vyvrátit, že součástí motivace některých z uvedených politiků včetně M. Zemana byla také prostá podpora podnikatelských zájmů,²⁹ analýza komunikátů, jimiž participovali na diskurzu o NPŠ, ukázala, že jejich strategie měly mnohem komplexnější dopad. Usilovaly totiž nikoli o prosazení konkrétních zájmů, ale především o přeformátování vlastní debaty.

Relevanci své prospektivní kritiky, tedy poučení z provedené analýzy orientované na zkvalitnění debaty a narušení naturalizovaných mocenských struktur (srov. Reisigl a Wodak 2001), vzhledem k téměř desetileté prodlevě vyplývající ze stáří materiálu považují za omezenou. Jsem však přesto přesvědčen, že poznatky nabyté především z popisu dynamiky zkoumaného diskurzu stejně jako zjištění o komunikačních strategiích doposud aktivních politiků mohou pozitivně ovlivnit povahu recentní veřejné debaty. Transformaci způsobu komunikování o NPŠ považují za žádoucí také ze dvou následujících důvodů – měla by se pozitivně projevit nejen na situaci v regionu, tzn. mít vliv na nastavení takových akceptovatelných podmínek, které přírodě národního parku přinesou stabilní management, měla by ale též ovlivnit kvalitu obecné veřejné debaty. Příklad smíru na Šumavě se totiž může velmi pozitivně uplatnit v obtížném hledání společenské dohody v rámci celého státu. Je proto potřeba:

- a) Účinně reflektovat, že spor není *statem quo*, ale vyplývá z dlouhodobých procesů, jež probíhaly na úrovni diskurzu.
- b) Uvědomit si, že rozbití polaritní struktury je podmíněno obecně sdílenou reflexí toho, že na jejím ustavení se aktivně podíleli konkrétní aktéři, kteří na pozadí diskurzu o NPŠ budovali komplexnější politiky. Jen tak by se dlouhodobý spor o NPŠ mohl přetvořit ve zkušenost s pozitivním dopadem na polarizovanou společnost.
- c) V debatě o územním rozvoji důsledně pracovat s entitami podnikatelů a investorů a jejich samozřejmou (legitimní) přítomnost tematizovat. Pouze za předpokladu rozbití falešného ztotožnění podnikání/investic a územního rozvoje totiž může započít proces směřující k tomu, aby se rezidenti přihlásili k identitě území, která je založená nikoli na obrazu minulosti, ale na ochraně přírodních dějů.

---

²⁹ Pozemek, na němž měla stát nástupní stanice plánované lanovky na Hraničník, vlastnil poradce senátora Jirsy, F. Talián. Významný investor prezidentské kampaně M. Zemana, Z. Zbytek, podniká v oblasti Lipna.

d) Zvláště v prostředí mainstreamových médií zdůrazňovat, že vědci nejsou zájmová skupina. To znamená především nepřístupovat na motivy *názoru a přesvědčování*. Zároveň je potřeba usilovat o problematizaci pojmenování *aktivista*. Diskusi *aktivisty a obyvatele šumavské obce* lze neutrálně traktovat jako diskusi mezi *občany*.

Bezprecedentní a v určitém smyslu velmi žádoucí dohoda na podobě budoucí zonace, k níž v Radě NPŠ došlo v červnu 2019 (viz Zápis 2019), jednoznačně staví na kompromisu³⁰ spočívajícím v ústupcích na „obou stranách“ – akceptování existence bezzásahových zón alespoň na ploše necelých 28 % rozlohy parku, a tedy nikoli na více než 50 %, jak navrhovala *Stínová vědecká rada NPŠ* (srov. např. Matějka et al. 2013), bylo vykoupeno ustavením nemalé *zóny kulturní krajiny*, která umožňuje stavební rozvoj i mimo intravilány stávajících obcí. Zarámování dohody jakožto kompromisu dobře ukazuje nejen ke stále trvajícím vnímání vědců coby zájmové skupiny, ale také k tomu, že obyvatelé parku své místo pravděpodobně i nadále spatřují mimo smysl a cíle samotné instituce. Kvalitu dohody na zonaci proto nepovažuji za projev smíření, jak je opatrně přesvědčen např. M. Voráč z Hnutí Duha (Voráč 2019), ale za důkaz trvání struktur, jež byly diskurzivně ustaveny již v minulosti. Paradoxem, na jehož existenci má tato práce upozornit především, přitom je, že tyto struktury jsou výsledkem diskurzivních strategií, jež předně cílily vně vlastního diskurzu o NPŠ.

Aktuální požadavek na nenavyšování rozlohy stávajících bezzásahových oblastí a zejména pak jeho uspokojení dává mé práci dobrou, i když nechtěnou, pointu – nesamozřejmě představa o nutnosti vyvažovat potřeby *regionálního rozvoje a ochrany přírody*, která je operacionalizovaná jako hledání rovnováhy mezi divočinou a výstavbou a která trvale ovlivňuje způsob spravování rozsáhlých území, je produktem toho, jak je problematika NPŠ dlouhodobě uchopována či ztvárňována jazykově. Těžba stromů totiž nezvýší kvalitu (šumavské) přírody a budování ubytovacích kapacit nezlepší kvalitu života v místních obcích. Naopak. Dohoda na jejich umožnění stejně jako převažující přesvědčení o jejich nevyhnutelnosti je důsledkem a dokladem moci, již nad jinými sociálními praxemi uplatňuje jazykový provoz, který se nazývá diskurzem. Jen diskurz způsobil, že nejlepší možná dohoda o budoucí zonaci NPŠ neumožňuje ani adekvátní ochranu, ani vhodný, tj. udržitelný rozvoj lokálních sídel.

Tato práce na konkrétním materiálu a konkrétním předmětu demonstrovala, že jak se o věcech mluví, nevyhnutelně ovlivňuje, jak tyto věci vypadají a do jakých vstupují vztahů.

---

³⁰ Srov. vyjádření ředitele NPŠ P. Hubeného: „My jsme zakonzervovali ten stav, který zde máme. Říkal jsem si, že návrh zonace je takový kompromis, že by to nemělo vyvolat vášně, ale přesto je vyvolal.“ (ČTK 2019).

Ukázala však také, že (byť jen dílčí) diskurz se neodehrává někde vně, ale samozřejmě a zcela nevyhnutelně dopadá na běžné dění světa, na němž se nepřetržitě podílíme.

6 Literatura

- Baker, Paul (2006): *Using Corpora in Discourse Analysis*. London: Continuum.
- Biler, Stanislav (2012): Normalizační diskurz v časopise Naše Šumava. Dostupné online na adrese: <https://docs.google.com/document/d/18aSDBuBZtU-N0mg7drp6awLTYHKW786Aq8_G5EGoSBk/edit?usp=sharing>.
- Billig, Michael (2002): *Critical discourse analysis and the rhetoric of critique*. In G. Weiss – R. Wodak (eds.). *Critical Discourse Analysis: Theory and Interdisciplinarity*. London: Palgrave Macmillan, s. 35-46.
- Breeze, Ruth (2011): *Critical Discourse Analysis and its Critics*. *Pragmatics*, 21 (4), s. 493–525.
- Čada, Vojtěch – Svoboda, Miroslav (2011): *Structure and Origin of Mountain Norway Spruce in the Bohemian Forest*. *Journal of Forest Science*, 57 (12), s. 523–535.
- ČTK (2009): *Zeman bojuje za záchranu Šumavy proti kůrovci i úředníkům*. ČTK, 11. 5. 2009
- ČTK (2019): *Rada Národního parku Šumava schválila novou zonaci parku na 15 let. Místo tří zón budou čtyři*. *Irozhlas.cz*, 7. 6. 2019
- van Dijk, Teun (1993): *Principles of Critical Discourse Analysis*. *Discourse and Society* 4 (2), s. 249–283.
- van Dijk, Teun (1998): *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. London: Sage.
- Fairclough, Norman (1989): *Language and Power*. London: Longman.
- Fairclough, Norman (1992): *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press
- Fairclough, Norman (1995): *Media Discourse*. London: Edward Arnold.
- Fairclough, Norman – Wodak, Ruth (2009): *Critical Discourse Analysis in Action*. In C. Coffin – T. Lillis – K. O'Halloran (eds.), *Applied Linguistics Methods: A Reader*. London and New York: Routledge, s. 98–111.
- Falout, Jiří (2009): *Erhartovi vydali další knihu fotografií o Šumavě*. *Právo*, 14. 7. 2009
- Fendeková, Pavlína (2009): *O budoucnosti Šumavy hovořil ministr životního prostředí se starosty*. *Český rozhlas*, 15. 9. 2009
- Fialová, Markéta – Voříšek, Karel – Sochor, Michal (2008): *Prezident Václav Klaus se dnes opřel do ministerstva životního prostředí*. *TV Nova*, 18. 9. 2008
- Flowerdew, John – Richardson, John E. (2017): *Introduction*. J. Flowerdew – J. E. Richardson: *The Routledge Handbook of Critical Discourse Studies*. London, New York: Routledge, s. 1–10.
- Göppert, Heinrich R. (1868): *Skizzen zur Kenntniss der Urwälder Schlesiens und Böhmens*. Dresden: E. Blochmann und Sohn.

- Hajer, Maarten A. (1993): *Discourse Coalitions and the Institutionalization of Practise: The Case of Acid Rain in Britain*. In F. Fischer – J. Forester (eds.): *The Argumentative Turn in Policy Analysis and Planning*. Durham: Duke University Press, s. 43–76.
- Hammersley, Martyn (1997): *On the Foundations of Critical Discourse Analysis*. *Language and Society*, 17 (3), s. 237–248.
- Holub, Radovan (2006): *Je nutné sladit ochranu přírody a rozvoj regionu*. *Klatovský deník*, 7. 10. 2006
- Hořejší, Michal (2015): *Národní park Šumava: Hruška vs. Stráský, dva rozhovory z března 2011*. *Studies in Applied Linguistics*, 6 (1), s. 47–69.
- Hořejší, Michal (2016): *Co je to Šumava? Problémy jejího vymezení a recepce*. In J. David (ed.): *Toponyma: Kulturní dědictví a paměť míst*. Ostrava: Ostravská univerzita, s. 144–156.
- Hořejší, Michal (2017): *Obraz Karla Klostermanna v české (literární) historiografii*. *Slovo a smysl*, 14 (27) s. 60–74.
- Hořejší, Michal – Mocňák, Michal (2016): *Korpus textů o Šumavě*. Dostupné online na adrese <<http://sumava-corpus.narra.eu>>.
- Hradská, Vladka (1998): *Vědci podpořili zavedený způsob likvidace kůrovce v šumavském parku*. *Zemské noviny*, 3. 4. 1998
- Hubený, Pavel – Čížková, Pavla (2016): *Šumavské lesy od lupou*. Vimperk: Správa Národního parku Šumava.
- Chouliaraki, Lilie – Fairclough, Norman (1999): *Discourse in Late Modernity. Rethinking Critical Discourse Analysis*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Janáčková, Jaroslava (2008): *Beletrista Klostermann v trojí tísní*. In V. Viktora – M. Hálková – P. Doležalová (eds.): *V ráji realistickém*. Klatovy: Městská knihovna Klatovy, s. 31–44.
- Janouš, Václav (2014): *Ministerstvo zamítlo lanovku na Hraničník. Ohrozila by lesy i tetřeva*. *Mladá fronta Dnes*, 3. 11. 2014
- Janouš, Václav – Mlsová, Ludmila (2010): *Šumava končí = Šumava se víc otevře turistům*. *Mladá fronta Dnes*, 31. 5. 2010
- Jirsa, Tomáš (2006a): *Národní park nepatří Vladimíru Justovi*. *Lidové noviny*, 18. 4. 2006
- Jirsa, Tomáš (2006b): *Problém v národním parku Šumava zjednodušen na kácet, či nekácet*. *Českobudějovický deník*, 20. 7. 2006
- Jirsa, Tomáš (2010): *Je Šumava dalším zeleným tunelem?* *Českobudějovický deník*, 10. 8. 2010
- Jirsa, Tomáš – Rippelová, Jiřina (2009): *Mediální bitva o budoucnost Šumavy*. *Právo*, 29. 1. 2009

- Jonášová, Magda – Matějková, Ivona (2007): *Natural Regeneration and Vegetation Changes in Wet Spruce Forests after Natural and Artificial Disturbances*. Canadian Journal of Forest Research 37, s. 1907–1914.
- Kaiser, Daniel (2011): *Na svůj životní boj o Šumavu mám rok*. Lidové noviny, 12. 3. 2011
- Kjučukov, Petr – Hubený, Pavel – Čížková, Pavla – Čada, Vojtěch – Bače, Radek – Matějka, Karel – Hruška, Jakub – Zenáhlíková, Jitka – Hořejší, Michal – Svoboda, Miroslav (2019): *Horské smrčiny Národního parku Šumava ve faktech*. Lesnická práce 3, s. 20–23.
- Klostermann, Karel (1999 [1891]): *Ze světa lesních samot*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Klostermann, Karel (1972 [1893]): *V ráji šumavském*. Praha: Odeon.
- Klostermann, Karel (1986 [1890]): *Črty ze Šumavy*. Plzeň: Západočeské nakladatelství. Překlad B. Nohejl.
- Kopecký, Jakub (2016): *Argumentace v jazykové interakci: sekvenční struktura zdůvodňování v televizním duelu*. Disertační práce. Praha: FF UK.
- Krásnohorská, Eliška (1882): *[Předmluva]*. In František A. Šubert (ed.): *Ottovy Čechy, Šumava*. Praha: Nakladatelství Otto, s. 11–14.
- Krzyżanowski, Michał – Forchtner, Bernhard (2016): *Theories and Concepts in Critical Discourse Studies: Facing Challenges, Moving beyond Foundations*. Discourse and Society, 27 (3), s. 253–261.
- Kořen, Vladimír – Hazuka, Aleš – Voldánová, Jolana (2008): *Zahraniční reakce na přemnožení kůrovce na Šumavě*. Česká televize, 14. 7. 2008
- Kupský, Zbyšek (2009): *Jakou potřebujeme Šumavu: Zelenou, hnědou, šedivou?* Haló noviny, 19. 6. 2009
- Literární noviny (2008): *Souhlasíte s postupem státu při ochraně Šumavy?* Literární noviny, 11. 8. 2008
- Luke, Allan (2002): *Beyond Science and Ideology Critique: Developments in Critical Discourse Analysis*. Annual Review of Applied Linguistics, 22, s. 96–110.
- Machálek, Tomáš (2014): *KonText – aplikace pro práci s jazykovými korpusy*. Praha: FF UK. Dostupné online na adrese <<http://kontext.korpus.cz>>.
- Marková, Jitka (2009): *Turecké hospodářství NP Šumava*. Neviditelnýpes.cz, 12. 10. 2009
- Marková, Jitka (2014): *Přírodovědecká lobby na Šumavě*. Blog.idnes.cz, 10. 5. 2014
- Meyer, Michael (2001): *Between theory, method, and politics: positioning of the approaches to CDA*. In R. Wodak – M. Meyer (eds.): *Methods of Critical Discourse Analysis. Introducing Qualitative Methods*. London: Sage, s. 14–31.

- Minářová, Eva (2011): *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada.
- Mistrík, Jozef (1997): *Štylistika*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Nedej se! (2011): *Občanské protesty v NP Šumava*. Česká televize, 11. 9. 2011
- Nedvěd, Jaroslav (2011): *Na mnoha místech je jasné, že se les přirozeně obnovuje*. Mladá fronta Dnes, 24. 3. 2011
- Nykles, František (2010): *Šumavě chybí koncepce ochrany přírody*. Mladá fronta Dnes, 13. 5. 2010
- Parlamentní listy (2014): *Poslanci ANO podporují šumavské starosty a lanovku na Hraničnick*. Parlamentní listy, 29. 1. 2014
- Pašková, Jindra (2009): *Šumavský park má plán pro lepší budoucnost*. Právo, 26. 11. 2009
- Patera, Bohumír (1889): *[Předmluva]*. In Bohumír Patera: *Obrázky ze Šumavy*. Praha: Alois Hynek, s. 8–10.
- Petice (2009): *Petice Zachraňme Šumavu*. Dostupné online na adrese <<https://www.sumavanet.cz/svazobci/user/2008/Petice-Sumava.pdf>>. Cit. 12. 2. 2020
- Piskala, Richard – Šuleř, Petr (2008): *Kůrovci začali škodit na Šumavě*. Česká televize, 27. 6. 2008
- Popper, Karl (2002 [1934]): *The Logic of Scientific Discovery*. London and New York: Routledge.
- Příbyl, Tomáš (2008): *Hejtman proti zpřísnění limitu pro splouvání Vltavy*. Prachatickonews.cz, 13. 3. 2008
- Reisigl, Martin – Wodak, Ruth (2001): *Discourse and Discrimination. Rhetorics of Racism and Antisemitism*. London and New York: Routledge.
- Rolf, Lukáš (2019): *Hnutí Duha. Dobrovolníci se po roce opět vracejí pomáhat do horských lesů na Králický Sněžník*. Ekolist.cz, 12. 7. 2019
- Rychetský, Jan (2014): *Stamiliony z veřejných peněz jdou do pochybných projektů na Šumavě. Senátor Veleba ukazuje na bruselské úředníky*. Parlamentní listy, 21. 5. 2014
- Seidl, Adam (1848): *Beiträge zur Kenntniss des Urwaldes. In Forstwirtschaftliches Jahrbuch. Fünfter Band. Herausgegeben von der Königlich Sächsischen Akademie für Forst und Landwirte*. Dresden und Leipzig: Arnoldsche Buchhandlung, s. 158–181.
- Seidlhofer, Barbara (2019): *Controversies in Applied Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- Stibbe, Arran (2014): *Ecolinguistics and Erasure: Restoring the Natural World to Consciousness*. In C. Hart – P. Cap (eds.): *Contemporary Critical Discourse Studies*. London: Bloomsbury Academic, s. 583–602.

- Stöckelová, Tereza (2001): *Příroda jako kolektivní experiment: Příklad managementu kůrovce v Národním parku Šumava*. Diplomová práce. Praha: FSV UK.
- Stöckelová, Tereza (2004): *Příroda v Národním parku Šumava*. Vesmír, 83 (2), s. 86–95.
- Svoboda, Miroslav (2005): *Trojmezenský prales – realita nebo mýtus?* Živa, 4, s. 190–192.
- Svoboda, Miroslav (2007): *Každá vichřice neznamena kalamitu*. Respekt, 28. 1. 2007
- Svoboda, Miroslav – Zenáhlíková, Jitka (2009): *Historický vývoj a současný stav lesa v NP Šumava kolem „Kalamitní sváznice“ v oblasti Trojmezí*. Příroda, 28, s. 71–122.
- Svoboda, Miroslav – Janda, Pavel – Nagel, Thomas – Fraver, Shawn – Rejzek, Jan – Bače, Radek (2012): *Disturbance History of an Old-growth Sub-alpine Picea abies Stand in the Bohemian Forest, Czech Republic*. Journal of Vegetation Science, 22, s. 86–97.
- Vácha, Vladimír (2012): *Plány lanovky na Hraničník obce těší*. Právo, 16. 1. 2012
- Verschueren, Jef (2001): *Predicaments of Criticism*. Critique of Anthropology, 21 (1), s. 59–81.
- Vicena, Ivo (1999): *Bez ochrany proti kůrovci se šumavské lesy neobejdou*. Mladá fronta Dnes, 9. 9. 1999
- Voráč, Martin (2019): *Hledání důvěry v šumavských lesích*. Sedmá generace, 6, s. 40–44.
- Weiss, Gilbert – Wodak, Ruth (2002): *Introduction: Theory, Interdisciplinarity and Critical Discourse Analysis*. In G. Weiss – R. Wodak (eds.): *Critical Discourse Analysis: Theory and Interdisciplinarity*. London: Palgrave Macmillan, s. 1–32.
- Widdowson, Henry G. (1995): *Discourse Analysis: A Critical View*. Language and Literature, 4 (3), s. 157–172.
- Widdowson, Henry G. (1998): *The Theory and Practice of Critical Discourse Analysis*. Applied Linguistics, 19 (1), s. 136–151.
- Wodak, Ruth (1989): *Introduction*. In Ruth Wodak et al.: *Language, Power and Ideology: Studies in Political Discourse*. Amsterdam – Philadelphia, PA: John Benjamins, s. xiii–xx.
- Wodak, Ruth (2001): *The Discourse-Historical Approach*. In R. Wodak – M. Meyer (eds.): *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage, s. 63–94.
- Wodak, Ruth et al. (1989): *Language, Power and Ideology: Studies in Political Discourse*. Amsterdam – Philadelphia, PA: John Benjamins.
- Wodak, Ruth – de Cillia, Rudolf (1989): *Sprache und Antisemitismus*. Wien: Mitteilungen des Instituts für Wissenschaft und Kunst, 3/1988.
- Wodak, Ruth – Reisigl, Martin (2009): *The Discourse-Historical Approach (DHA)*. In R. Wodak – M. Meyer (eds.): *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage, s. 87–121.

Zákon (1992): *Zákon o ochraně přírody a krajiny*, 114/1992 Sb.

Zápis (2019): *Zápis z jednání Rady NPŠ ze dne 7. června 2019*. Dostupné online na adrese:

<[https://www.npsumava.cz/wp-content/uploads/2019/12/rada-zapis-](https://www.npsumava.cz/wp-content/uploads/2019/12/rada-zapis-7_6_2019_schvaleny.pdf)

[7_6_2019_schvaleny.pdf](https://www.npsumava.cz/wp-content/uploads/2019/12/rada-zapis-7_6_2019_schvaleny.pdf)>. Cit. 12. 2. 2020

Zeman, Miloš (2009a): *Spoléhat na samoléčbu lesů je zhoubné*. Právo, 23. 4. 2009

Zeman, Miloš (2009b): *Otevřený dopis Miloše Zemana*. M. Zeman, 12. 8. 2009

Zeman, Miloš (2017): *Projev v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky*, 21. 2. 2017

7 Přehled akademické, pedagogické a publikační činnosti

7.1 Akademická činnost

Zaměstnání

od 2012: člen oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i.

od 2017: člen redakce časopisu *Naše řeč*

Grantové projekty

2020–2022: *První tištěný staročeský žaltář (filologická analýza a kritická edice)*, GA ČR č. 20-06229S, člen řešitelského týmu

2016–2019: *Výzkumná infrastruktura pro diachronní bohemistiku*, MŠMT ČR č. LM2015081, člen řešitelského týmu

2015–2017: *Slovotvorný vývoj deverbativních substantiv ve staré a střední češtině*, GA ČR č. 15-00987S, člen řešitelského týmu

2012–2015: *Informační technologie ve službách jazykového kulturního bohatství (IT JAKUB)*, MK ČR č. DF12P01OVV028, člen řešitelského týmu

2012–2014: *Výzkum historické češtiny (na základě nových materiálových bází)*, GA ČR č. P406/10/1140, člen řešitelského týmu

2012–2014: *Slovní zásoba staré češtiny a její lexikografické zpracování*, GA ČR č. P406/10/1153, člen řešitelského týmu

7.2 Pedagogická činnost

Výuka

Analýza diskurzu, Ústav českého jazyka a teorie komunikace FF UK, od ZS 2018/2019. Spolu s P. Marešem a L. Polákovou.

Korpusové přístupy v kritické analýze diskurzu, Ústav českého jazyka a teorie komunikace FF UK, LS 2017/2018, LS 2018/2019. Spolu s O. Dufkem.

Nauka o textu a stylu, Ústav jazyků a komunikace neslyšících FF UK, ZS 2018/2019

Stylistika a analýza textu, Ústav českého jazyka a teorie komunikace FF UK, ZS 2013/2014.

Klostermannova Šumava z pohledu analýzy diskurzu, Ústav českého jazyka a teorie komunikace FF UK, LS 2014/2015. Spolu s E. Lehečkovou.

Jazyková redakce online encyklopedie migrace, Ústav českého jazyka a teorie komunikace FF UK, LS 2015/2016.

Oponování prací

Novák, Vladimír (2019): *Ecocritical Discourse Analysis of Corporate Environmental Reports*, diplomová práce, Ústav anglického jazyka a didaktiky FF UK, vedoucí: P. Šaldová.

Zachystalová, Linda (2018): *Reflexe environmentálních problémů v české poválečné próze*, diplomová práce, Katedra sociální a kulturní ekologie FHS UK, vedoucí: I. Rynda.

Jeřichová, Tereza (2015): *Politická reklama v České republice*, bakalářská práce, Ústav českého jazyka a teorie komunikace FF UK, vedoucí: K. Šebesta.

7.3 Publikační činnost

Slovníky a on-line databáze

Diabible. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka 2020. Dostupné online na adrese <<http://diabible.com>>; člen autorského kolektivu

Elektronický slovník staré češtiny. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2005–. Dostupné online na adrese <<http://vokabular.ujc.cas.cz/hledani.aspx>>; člen autorského kolektivu

Vokabulář webový – webové hnízdo pramenů k poznání historické češtiny. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2006–. Dostupné online na adrese <<http://vokabular.ujc.cas.cz>>; člen autorského kolektivu

Hořejší, M. – Mocňák, M.: *Korpus textů o Šumavě*. Dostupné online na adrese <<http://sumava-corpus.narra.eu>>.

Monografie

Nejedlý, Petr – Fuková, Irena – Hejdová, Tereza – Heřmanská, Kateřina – Homolková, Milada – Hořejší, Michal – Pergler, Jiří – Poledňáková, Barbora – Šimek, Štěpán – Vajdlová, Miloslava (2019): *Slovotvorný vývoj deverbativních substantiv ve staré a střední češtině*. Praha: Academia.

Borovský, Tomáš – Nokkala Miltová, Radka – Bartová, Milena – Hořejší, Michal – Kosek, Pavel – Nodl, Martin – Prchal Pavlíčková, Radmila – Stejskal, Jan – Šmejkalová, Adriana (2016): *Sny mezi obrazem a textem*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Články (výběr)

Hořejší, Michal (2019): *Karel Klostermann a diskurz o Šumavě*. *Slovo a slovesnost*, 80 (2), s. 105–127.

Hořejší, Michal (2017): *Krajina – analýza diskurzu na pozadí lexikálního vývoje*. Bohemica Olomucensia 9 (2), s. 96–110.

Hořejší, Michal (2017): *Karel Klostermann – dokumentarista Šumavy?* Česká literatura, 65 (4), s. 565–589.

Hořejší, Michal (2017): *Obraz Karla Klostermanna v české (literární) historiografii*. Slovo a smysl, 14 (27) s. 60–74.

Hořejší, Michal (2016): *Co je to Šumava? Problémy jejího vymezení a recepce*. In J. David (ed.): *Toponyma: Kulturní dědictví a paměť míst*. Ostrava: Ostravská univerzita, s. 144–156.

Lehečková, Eva – Hořejší, Michal (2015): *Ruth Wodaková*. Studie z aplikované lingvistiky, 6 (1), s. 125–142.

Hořejší, Michal (2015): *Národní park Šumava: Hruška vs. Stráský, dva rozhovory z března 2011*. Studies in Applied Linguistics, 6 (1), s. 47–69.

Hořejší, M.: *Národní, nebo národní park?*. In *Między regionalizmami a kosmopolityzmem*. Leipzig – Dresden – Wrocław: Neisse Verlag 2015, s. 147–164

Recenze a zprávy

Beneš, Martin – Dufek, Ondřej – Rybová, Martina – Hořejší, Michal (2019): *Bohemistické disertace roku 2018*. Naše řeč 102 (3), s. 221–231.

Hořejší, Michal (2019): *Mezinárodní konference o historické lexikologii a lexikografii (ICHLL) 2018*. Naše řeč 102 (1–2), s. 170–172.

Hořejší, Michal (2014): *Unikavost objektivty*. Recenze knihy David, Jaroslav – Čech, Radek – Davidová Glogarová, Jana – Radková, Lucie – Šústková, Hana: *Slovo a text v historickém kontextu*. Host 30 (3), s. 98.

Dufek, Ondřej – Hořejší, Michal (2014): *Critical Approaches to Discourse Analysis Across Disciplines 2014*. Studies in Applied Linguistics 5 (2), s. 152–155.

Překlady

Reisigl, Martin – Wodak, Ruth: *Diskurzivně-historický přístup (DHA)*. Studies in Applied Linguistics 6, 1/2015, s. 145–177.

Popularizace

Kjučukov, Petr – Hubený, Pavel – Čížková, Pavla – Čada, Vojtěch – Bače, Radek – Matějka, Karel – Hruška, Jakub – Zenáhlíková, Jitka – Hořejší, Michal – Svoboda, Miroslav (2019): *Horské smrčiny Národního parku Šumava ve faktech*. Lesnická práce, 3, s. 20–23.

Hořejší, Michal – Vrba, Jaroslav (2016): *Diskuse a ochrana přírody*. Fórum ochrany přírody, 2, s. 13–15.

Hořejší, Michal (2016): *Nesnáze s „potlačovanou pravdou“*. Nový prostor, 475, s. 10–11.

Hořejší, Michal (2015): *Analýza mediálního diskurzu o NP Šumava: Všichni argumentují Klostermannem*. Ekolist.cz, 4. 11. 2015

Hořejší, Michal (2015): *Pro Klostermanna nevidíme les*. Nový prostor, 456, s. 18–19.

Hořejší, Michal (2015): *Šumava Karla Klostermanna – Prostředí románu Ze světa lesních samot*. Šumava, čtvrtletník Správy Národního parku Šumava, léto, s. 22–23.

Hořejší, Michal (2015): *Šumava Karla Klostermanna – Prostředí Ráje šumavského a Črt ze Šumavy*. Šumava, čtvrtletník Správy Národního parku Šumava, podzim, s. 24–25.

Hořejší, Michal (2015): *Šumava Karla Klostermanna – Co se pod tímto pojmem skrývá?* Šumava, čtvrtletník Správy Národního parku Šumava, zima, s. 24–25.